

LORETA VAIČIULYTĖ-SEMĖNIENĖ

Lietuvių kalbos institutas

Mokslinių tyrimų kryptys: morfosintaksė, tipologija,
valentingumas, semantika.

DAIKTAVARDŽIO PAGALBA ĮNAGININKO DESEMANTIZACIJA*

Desemantization of the Instrumental of the
Noun *Pagalba*

ANOTACIJA

Šio straipsnio objektas – daiktavardžio *pagalba* įnagininkas. Remiantis *Dabartinės lietuvių kalbos tekstyno* (DLKT) medžiaga, kalbama apie *pagalba* įnagininko semantiką ir desemantizacijos požymius. Straipsnyje laikomasi nuomonės, kad *pagalba* įnagininko vartoseną atliepia gyvumo hierarchiją *asmuo* > *daiktas*.

ESMINIAI ŽODŽIAI: daiktavardžio įnagininkas, desemantizacija.

ANNOTATION

The object of the article is the instrumental case of the noun *pagalba*. According to the *Corpus of the Contemporary Lithuanian Language* (CCLL), the article addresses the semantics of the instrumental of the noun *pagalba* and the features of desemantization. The article follows an opinion that the use of the instrumental of the noun *pagalba* corresponds to the animacy hierarchy *person* > *thing*.

KEYWORDS: instrumental of the noun, desemantization.

* Šio straipsnio tema skaitytas pranešimas XII Tarptautinio baltistų kongreso *Baltų kalbų funkcinių žodžių* sekcijoje. Už pastabas ir mintis esu nuoširdžiai dėkinga prof. dr. Danieliui Petit, prof. dr. Norbertui Ostrowskiui ir dr. Artūriui Judženčiui. Jų dėka į *pagalba* čia žiūrima plačiau. Širdingai dėkoju ir gerbiamiems anoniminiams recenzentams už jų pasiūlymus, pastabas ir kritiką.

1. ĮVADINĖS PASTABOS

1.1. Elektroniniame *Lietuvių kalbos žodyne* (toliau LKŽe) daiktavardis *pagalba* apibrėžiamas kaip ‘pagelbėjimas, padėjimas, parama’¹, pavyzdžiui:

- (1) *(Su) tavo pagálba man tai pasisekė* KBI45².
- (2) *Daryk su savo galva ir Dievo pagalba* KrVP(Jnš).

Galūnės -a vedinys *pagalba* padarytas iš *pagelbėti* ‘padėti, suteikti kiek pagalbos’, o pastarasis sudarytas su priešdėliu *pa-* (plg. *gelbėti* ‘padėti, remti, šelpiti’). Palyginkime LKŽe teikiamus pavyzdžius:

- (3) *Vaikai pagelbsti tėvams darbuose* rš.
- (4) *Aš tau gėlbėsiu dirbti* K.
- (5) *Tas liūtas prašė to žmogaus, kad pagelbėtų jį* S.Dauk.
- (6) *Ar negali mane gelbėti su pinigais – skolą turiu šiandien užmokėti?* Plng.
- (7) *Ir beržo tįsuolės, ir apynių šaknys plaukams gelbsta* rš.
- (8) *Prigimtam kūnui ir muilas nieko negelba* Sim.
- (9) *Šis perspėjimas mažai gelbsti* rš.
- (10) *Gelančias akis šaltinio vandeniui kiek tiek gal pagelbėti* M.Valanč.
- (11) *Ligonys, jei tomis vaistėmis nepasigelbėjo, patys save dievams ant apiera degindavos* S.Dauk.

Nijolė Sližienė *Lietuvių kalbos veiksmažodžių junglumo žodyne* (toliau LKVJŽ) (1994: 201) aptaria keturių *gelbėti* reikšmių valentingumus (junglumus). Pavyzdžiui, (iš-)gelbėti ‘vaduoti, traukti iš bėdos’ LKVJŽ aprašomas kaip trivalentis, kurio sintaksiniai aktantai reiškiami agento [A] vardininku, patiento [P]³ galininku ir prielinksnių *nuo*, iš su kilmininku konstrukcijomis, atitinkančiomis kontragentą⁴

¹ Elektroniniame *Dabartinės lietuvių kalbos žodyne* (DLKŽe) *pagalba* – ‘pagelbėjimas, padėjimas’.

² Plg. Friedricho Kuršaičio *Deutsch-litauische Phraseologie der Präpositionen* (1843) originalą: <http://ub-goobi-pr2.ub.uni-greifswald.de/viewer/image/PPN737445068/49/>.

³ *Patientas* [P] – tai veiksmo poveikio gavėjo arba būsenos turėtojo funkcija (Sližienė 1994: 20; plg. Valeckienė 1998: 35).

⁴ *Kontragentas* [CA] – prieš agentą veikiančios, jam priešingos jėgos funkcija, būdinga ir gyvoms būtybėms, ir negyviems daiktams bei gamtos ir visuomenės reiškiniams (Sližienė 1994: 21).

[CA] arba kontentyvą⁵ [Con], pvz.: *Draugai* [A] *jį* [P] *išgelbėjo iš policijos nagų (nuo užpuolikų)* [CA]; *Tik užsimiršimas* [A] *gelbėja žmogų* [P] *nuo beprasmiško sielvarto* [Con]. Trivalenčio (*pa-*)*gelbėti* ‘padėti ką atlikti’ sintaksiniai aktantai reiškiami agento vardininku, beneficiento [B]⁶ naudininku ir kontentyvo funkciją atitinkančia bendratimi, pvz.: *Pagelbėk man* [B] *rąstą į vežimą įkelti* [Con] (plg. sakinius (3), (4)). Čia subjekto vardininku ir objekto naudininku pasakomos gyvos būtybės – žmogus [Hum]. Vartojant trivalentį (*pa-*)*gelbėti* reikšme ‘remti, šelpti’, sintaksiniai aktantai pasakomi agento vardininku, patiento galininku arba beneficiento naudininku ir kontentyvo įnagininku, pvz.: *Gal tu* [A] *gali gelbėti mane* [P] / *man* [B] *pinigais* [Con]? Subjekto vardininkas ir objekto galininkas bei naudininkas žymi žmogų [Hum], o objekto įnagininkas – negyvą daiktą [–Anim] (plg. sakinius (5), (6)). (*Pa-*)*gelbėti* ‘būti naudingam savo poveikiu, paveikti’⁷, pagal LKVJŽ, yra divalentis. Jo sintaksiniai aktantai realizuojami subjekto vardininku ir objekto naudininku, kurių pirmasis atitinka (negyvą) agentą⁸, o antrasis – patientą⁹, pvz.: *Šitie vaistai* [A₂] *galėtų tau* [P] *pagelbėti*; *Apynių šaknys* [A₂] *plaukams* [P] *gelbsti*. Subjekto vardininkas žymi

⁵ *Kontentyvas* [Con] – veiksmo ar būsenos turinio funkcija, būdinga įvairiems daiktams bei reiškiniams (Sližienė 1994: 22).

⁶ Sližienė (1994: 21) *beneficientą* supranta kaip adresato, gavėjo, turėtojo funkciją, būdingą gyvoms būtybėms, ypač asmenims, kurių naudai ar nenaudai kas vyksta, darosi, yra. Adelė Valeckienė (1998: 35t) mano: „*Beneficientas* Ben yra turėtojo, adresato (kieno naudai atliekamas, kam skirtas veiksmas) funkcija. Jis dažniausiai pasakomas naudininku [...], bet galimi ir kiti linksniai“. Plg.: Bartels (2005: 105t): „Eine semantisch weniger spezifische Dativ-Rolle, die nicht an Transfer und Possession gebunden ist, wird in der Regel die Rolle *Benefaktio* angesetzt (vgl. *Klaus kaufte Hans ein Buch. Dieser gab es aber nicht*)“.

⁷ Plg. LKŽe teikiamą *gelbėti* ‘vaduoti, traukti iš bėdos, saugoti nuo pikto; gydyti’, pvz.: *Vienas išdeginimas žaidzos negelba nuo patrakimo* Vaižg.; *Instinktas tankiai gelbi žmogų* V.Kudir.; *Žemė gelbti visus nuo vargo* A1884,157; *Nuodai gelbti rupūžę nuo priešų* J.Jabl.; *Gardo benedikantai, kartieji šventadagiai* gelba aštuoniolika ligų Grg.; *Gelbiems nuog pikto pats savo malone* KN62.

⁸ Sližienė (1994: 19) *negyvą agentą* – [A₂] – apibrėžia kaip veiksmo atlikėjo funkciją, kuri „būdinga negyviems daiktams, stichinėms jėgoms bei kitiems gamtos ir visuomenės reiškiniams, įvairiems įrenginiams, mašinoms, prietaisams, kurie turi tam tikrą energiją ir dėl to gali atlikti ir sukelti, sužadinti veiksmą, bet *neturi savo iniciatyvos*. [...] Agento₂ funkcija yra nevienalytė. Prireikus ją galima būtų suskaidyti bent į tris poklasius: gamtinę jėgą, priežastį ir veiksmo priemonę. *Veiksmo priemonę reiškiantis agentas₂ nuo instrumento funkcijos skiriasi tuo, kad galimas tik tada, kai veiksmas gali būti suvokiamas kaip vykstantis be kieno nors iniciatyvos* [kursyvas straipsnio autorės – L. V.-S.]; veiksmo priemonė tada laikoma vieninteliu veiksmo atlikėju – agentu₂, pvz.: *padangę raižo lėktuvai*. Vis dėlto riba tarp instrumento ir agento₂ yra gana sąlygiška“.

⁹ Pagal šią *pagelbėti* reikšmės definiciją ir objekto raišką naudininku, matyt, šis patientas gali būti suprantamas ir kaip turintis beneficiento (t. y. adresato, gavėjo, kurio naudai kas vyksta) atspalvį, t. y. kaip [P_B].

negyvą daiktą [-Anim], o naudininkas – gyvą ir negyvą daiktą [+Anim] (plg. sakinius (7)–(9))¹⁰.

Reliacinio daiktavardžio *pagalba* įnagininkas, kaip matyti sakiniuose (1)–(2), vartojamas su pasakytu arba galimu pasakyti prielinksniu *su* (*su* tavo *pagalba*). Kaip tik apie tokį *pagalba* įnagininką bus straipsnyje kalbama.

1.2. Jonas Šukys (1998: 554t; dar plg. t. p.: 229), aptardamas lietuvių kalbos linksnų ir prielinksnių vartoseną, atkreipia dėmesį į tai, kad dabartinėje lietuvių kalboje yra „*didelė klaida* vartoti intensyviai prielinksnejantį įnagininką *pagalba*. Jis ypač pradėjo plisti sovietmečiu, nusižiūrėjus į rusų kalbos *pri pomošči* prielinksnišką vartoseną, ir [...] smarkiai stumia tradicinę priemonės ir būdo raišką. [...] Taigi bet kurią konstrukciją su tariamuju polinksniu *pagalba*, ar ji reikštų įrankį, mechanizmą [žr. sakinius (12), (13)], ar kokią kitokią priemonę [žr. sakinius (14), (15)], kartais net abstrakčią [žr. sakinius (16), (17)], *būtina keisti įnagininku* [kursyvas straipsnio autorės – L. V.-S.]. [...] Kai kalbama apie abstraktesnius dalykus, ypač kai *pagalba* vartojamas su veiksmožiniais daiktavardžiais, šią nevartotiną konstrukciją geriausia keisti pusdalyviais, padalyviais [žr. sakinį (18)]. [...] Nevartotiną *pagalba* konstrukciją dažnai galima taisyti ne vienu, o keliais būdais [žr. sakinį (19)]“¹¹.

(12) *Skaičiuojame kalkuliatoriaus **pagalba*** (= (*su*) *kalkuliatoriais*). (Cituojama pagal Šukys 1998: 554)

(13) *Duomenis išanalizavome kompiuterių **pagalba*** (= *kompiuteriais*). (Cituojama pagal Šukys 1998: 554)

(14) *Delfinai „susikalba“ nosies **pagalba*** (= *nosimi, nosimis*). (Cituojama pagal Šukys 1998: 555)

(15) *Liežuvio **pagalba*** (= *Liežuviu*) *chameleonas gaudo vabzdžius*. (Cituojama pagal Šukys 1998: 555)

(16) *Mintis vienas kitam perteikiame žodžių **pagalba*** (= *žodžiais*). (Cituojama pagal Šukys 1998: 555)

¹⁰ Plg. LKV]Ž teikiamą *padėti* ‘pagelbėti’ junglumą (Sližienė 1998: 96). Šiai reikšmei būdingos trys skirtingos sintaksinio valentingumo struktūros, kuriomis realizuojamos skirtingos semantinio valentingumo struktūros, pvz.: a) *Algis* [A] *padėdavo jai* [B] *išspręsti* [Con] *algebros lygtis*; *Tas gėralas* [A] *padės karvei* [B] *greičiau pasveikti* [Con]; *Tavo patarimai* [A] *mums* [B] *padėjo*; b) *Gal galėtum* [tu] [A₁] *padėti man* [B] *pinigais (duona)* [Con]; c) *Kietelių arbata* [A₂] *padeda galvai* [P]; *Kai kuriems ligoniams* [P] *geriausiai padeda miegas* [A₂].

¹¹ Panašią nuomonę šiuo klausimu dar žr.: Šukys *in*: Miliūnaitė 2003a: 91t; Pupkis *in*: Miliūnaitė 2003b: 96; plg. Mikulėnienė 1991: 60; Kniūkšta 2000: 181.

- (17) *Demokratijos **pagalba*** (= *Su demokratija, per demokratiją daug pasiekėme.* (Cituojama pagal Šukys 1998: 555))
- (18) *Psichologijos **pagalba*** (= *Pasiremiant / pasirėmus psichologija galima padėti visiems mokiniams.* (Cituojama pagal Šukys 1998: 555))
- (19) *Šių meninių priemonių **pagalba*** (= *Šiomis meninėmis priemonėmis, Naudojamas šias menines priemones) rašytojas sukūrė ryškų paveikslą.* (Cituojama pagal Šukys 1998: 555))

Ten pat Šukys (1998: 556; plg. Šukys in: Miliūnaitė 2003a: 91; Kniūkšta 2000: 181) teigia, kad „pasakymas su (*kieno*) *pagalba* tinka tik tada, kai kalbama ne apie veiksmo atlikimo priemonę, bet apie *kieno* nors (*kokių asmenų*) *pagalbą, tarpininkavimą*. Tačiau kai prielinksnio su nėra, polinksnis *pagalba* ir kalbant apie asmens (*asmenų*) tarpininkavimą netinka [kursyvas straipsnio autorės – L. V.-S.]“ (žr. sakinius (20)–(22); dar plg. sakinius (1)–(2)).

- (20) *Garažą pasistačiau **su brolio pagalba***. (Cituojama pagal Šukys 1998: 556)
- (21) *Tas žinias ryšininų **pagalba*** (= *su ryšininų pagalba, geriau per ryšininčius) perdavėme savo būriui.* (Cituojama pagal Šukys 1998: 556)
- (22) *Nereikia **pagalba** advokatų* (= *su advokatų pagalba, geriau su advokatais; padedamiems advokatų) ieškoti įstatymuose spragų.* (Cituojama pagal Šukys 1998: 556))

Čia aiškėja, kad kalbos vartotojas, norėdamas paisyti normos taisyklių, polinksniškai vartojamą *pagalba* turėtų keisti įnagininku, prielinksnio *su* su įnagininku konstrukcija, prielinksnio *per* su galininku ar dalyvio (plačiąja prasme) konstrukcijomis tais atvejais, kai kalbama apie negyvais ar abstrakčiais daiktai pasakomą priemonę ar būdą¹². Skirtingai nei (*kieno*) *pagalba*, konstrukcija *su (kieno) pagalba* vartoti leidžiamà kalbant apie padedantį ar tarpininkaujantį asmenį¹³ (plg. *pagalba* reikšmės definiciją – ‘pagelbėjimas, padėjimas, parama’). Matyti su leistina normos atžvilgiu raiška koreliuojantis *gyvas* vs. *negyvas* (arba *asmuo* vs. *daiktas*) skirtumas: žmogus [Hum] kaip *pagalba* komplementas gali būti sakomas konstrukcijoje su prielinksniu *su*, kalbant apie daiktus plačiąja prasme – [–Anim] ir [Abstr] – *su (kieno) pagalba* turi būti keičiama kitomis – (*su*)*INSTR* / *perACC* / *PART* – konstrukcijomis. Tais atvejais, kai *pagalba* su asmenį žyminčiu komplementu (*mamos pagalba*) vartojama be prielinksnio *su*,

¹² Plg. dar frazeologizmą *nakties pagalba* ‘nesulaukus ryto, dar naktį’ laikui reikšti, pvz.: *Nakties pagalba išvažiavo; Nakties pagalba tėvelis lėks to daktaro* (Paulauskas, 2001: 443).

¹³ Asmuo straipsnyje suprantamas plačiąja prasme, t. y. kaip asmenį suvokiant ir bendrijas, organizacijas ir jų pavadinimus.

tai taisoma pagal daiktų analogiją – (*su*)*INSTR* / *perACC* / *PART*. Ar semantiniu požiūriu šios konstrukcijos yra tapačios? Žiūrint į ankstesnių sakinių siūlomus taisymus, matyt, visaip gali būti (žr. toliau). O jei jau semantiškai gali skirtis ir skiriasi, ar dera jas keisti kitomis?

Sakiniuose (12)–(19), (21)–(22) vietoj *pagalba* siūlomos raiškos priemonės taip pat turi (turėti) priemonės (instrumento) (plačiaja prasme)¹⁴ ar būdo reikšmę¹⁵. Dabartinėje lietuvių kalboje tipiška priemonės raiška – (*su*)*INSTR*, pvz.: *Jonas pjausto duoną peiliu; Sriubą srebiame su šaukštais* (plg. sakinius (10)–(11)) (*inter alia* Ambrazas 2006: 297; Sližienė 1998: 23, 1986: 54; Valiulytė 1991; Paulauskienė 1989: 129; 1994: 128; plg. Šukys 1998: 228t, 497t, 554). Čia, kaip ir sakinyje (12), abi priemonės raiškos gali būti vartojamos pasirinktinai. Sakinyje (17) vietoj *pagalba* konstrukcijos siūloma vartoti daiktavardžio *demokratija* įnagininką arba jį su prielinksniu *su*. Tačiau šiame sakinyje, skirtingai nei (12), vartojamais *INSTR* / *suINSTR* pasakomas būdas, t. y. reiškiamą aplinkybę, ne objektas¹⁶. Aldona Paulauskienė (1989: 130; dar žr. 1994: 129) teigia: „kad įnagininkas turėtų būdo reikšmę, pirmiausia būtina, kad veiksmažodžio veiksmas nereikalautų atlikimo priemonės. Šią sąlygą patenkina tokie sakiniai, kurių tariniu eina savaiminio veiksmo veiksmažodžiai, o veiksmu – vardininkai, reiškiantys inaktyvius daiktus. [...] Kai tariniu eina aktyvaus veiksmo veiksmažodis, o veikėjas yra asmuo, būdo reikšmę sąlygoja daiktavardžio leksinė reikšmė. Dažniausiai tokią reikšmę turi abstrakčiųjų daiktavardžių įnagininkas“. Jis, pasak Paulauskienės (1989: 138), „negali turėti instrumentinės reikšmės. Pagrindinė įnagininko priemonės reikšmė virsta būdo reikšme“, plg.: *Daug pasiekėme demokratija / demokratiškai*. Iš sakinio (17) taisymų matyti ir tai, kad būdo aplinkybės reikšmę turi ir prielinksnio *per* su galininku konstrukcija, kuri, anot Paulauskienės, labai artima būdo prieveiksmiams ir, kaip matyti iš jos teikiamų pavyzdžių: *Geruoju negausim mes nieko: mes laimę pasieksim per kovą* (plg. *kovodami*); *Kaziukas kukt, kukt – per kelis kuktelėjimus* (plg. *keliais kuktelėjimais*) išgėrė visą stiklinę, gali būti „sinonimai

¹⁴ „Instrumentas referenciniu aspektu yra daiktas, kuriuo naudodamasis veikėjas atlieka aktyvų veiksmą, nukreiptą į kitą daiktą (*rašo laišką pieštuku*), į save patį (*prausiasi vandeniui*), ar nekryptingą veiksmą (*linguoja galva*)“ (Valiulytė 1991: 148). Semantiniu požiūriu Sližienė (1986: 54) instrumentą apibrėžia kaip agento naudojamos pagalbinės priemonės funkciją, būdingą nevykiams daiktams. Plg.: Ambrazas (2006: 256): „Bet kuris dalykas, padedantis atlikti veiksmą, gali būti suprantamas kaip jo įrankis“.

¹⁵ Plg.: „Objekto įnagininkas dažnai yra pirmasis (būtinasis) papildinys (pvz.: *gėrėtis menu*), o priemonės įnagininkas – visada tik antrasis (nebūtinasis) papildinys (pvz.: *Šaukštu jūros neišsemsi*). Jis turi ir veiksmo atlikimo būdo atspalvį“ (Šukys 1998: 227).

¹⁶ Plg.: „Būdo įnagininkų [...] negalima keisti prielinksnio *su* konstrukcijomis“ (Šukys 1998: 236).

su būdo įnagininku ir kitomis aplinkybių raiškos priemonėmis“ (Paulauskienė 1989: 126t; plg. Šukys 1998: 454) (plg. sakinius (16), (18)–(19))¹⁷.

Sakinyje (20) *su* (kieno) *pagalba* veikiausiai taip pat reiškiamas būdas, plg.: *Garažą pasistačiau* (КАИП? КОКИУ БҮДУ?) *padedamas brolio*. Veiksmo būdas, kaip matyti sakinyje (21), (gali būti) pasakomas ir *per* su galininku konstrukcija, nusakančia kam tarpininkaujant atliekamas veiksmas. Tarpininkas, Šukio (1998: 454) teigimu, „gali būti asmuo (žr. sakinius (23)–(24)), kokia institucija (žr. sakinius (25)) ar net daiktas (žr. sakinius (26)–(27))“. Kodėl tarpininkas gali būti ir asmuo, ir daiktas, o padedantysis – tik asmuo?

(23) *Pasiuntiniai kalbėjo su manim per vertėją*. (Cituojuama pagal Šukys 1998: 454)

(24) *Ponas, žinoma, spirssis, per advokatus gali...* (Cituojuama pagal Šukys 1998: 454)

(25) *Lenkų kalba pradėjo skverbtis į mūsų kraštą per bažnyčią*. (Cituojuama pagal Šukys 1998: 454)

(26) *Kai kuriomis ligomis galima užsikrėsti per orą*. (Cituojuama pagal Šukys 1998: 455)

(27) *Tačiau per laiškus neišgirsi gyvo balso*. (Cituojuama pagal Šukys 1998: 455)

Sakinyje (22) buvo matyti, kad *pagalba* įnagininkas – *advokatų pagalba* – keičiamas prielinksnio *su* konstrukcija, t. y. *su advokatų pagalba*, ir vietoj pastarosios siūloma geriau vartoti *su advokatais*. Ar konstrukcijos *nereikia su advokatų pagalba ieškoti spragų* ir *nereikia su advokatais ieškoti spragų* yra semantiškai tapačios? Jei taip, vadinasi, čia jomis reiškiamas būdas (КАИП NEREIKIA IEŠKOTI SPRAGŲ?). Bet čia, skirtingai nei sakinyje (20), *SUPAGALBA* ir *SUINSTR* konstrukcijos (turi būti) suprantamos ir kaip turinčios draugės¹⁸

¹⁷ Kaip teigia Šukys (1998: 454), prielinksnio *per* konstrukcijos „būdo reikšmė kartais susipynusi su veiksmo priemonės reikšme. *Reikia miltus per sietą nusijoti*. [...] Kai tikslingiau pabrėžti veiksmo priemonę, ne būdą, geriau vartoti įnagininką. *Paskambink man per telefoną* (– telefonu)“.

¹⁸ Plg.: „Prielinksnio *su* konstrukcijos neretai reiškia veiksmo atlikimo būdą. Tas būdas paprastai turi draugės atspalvį, nes veiksmą lydi koks reiškinys (a), būseną (b). [...] (a) *Kėlėme tave su meile*; (b) *Su nepasitikėjimu jis žvelgė į vyrą, artėjantį nuo vieškelio*“ (Šukys 1998: 495).

„Prielinksnio *su* konstrukcijos dažniausiai reiškia draugės (buvimo, dalyvavimo kartu) santykius. Veiksmą veikėjas atlieka drauge su kitu, ne tokiu svarbiu veikėju, rečiau veikėjais. [...] Dažniausiai tokie veikėjai yra žmonės (a.), rečiau – ne žmonės (b.). [...] (a) *Petriukas su Katriuke išsitraukė bulvių krežulį ir sėdosi skusti*; (b) *Ir zuikis su liudininkais grįžo atgal namo*. [...] Ji [būdo reikšmė] gana ryški, kai pirmasis veikėjas nepasakytas, o tik numanomas. [...] *Bet su draugais pusiau tą pačią skėlė*“ (Šukys 1998: 493–494).

(komitatyvinę¹⁹) reikšmę. Jei sakinyje (22) siūloma tipiška draugės reikšmės *su-INSTR* konstrukcija (gali būti) pagrečiui vartojama su būdo reikšmės *SUPAGALBA*, vadinasi, čia jos yra susijusios ir galimai „persikloja“ (an. *overlapping*) (žr. toliau).

Iš to, kas apie *pagalba* įnagininką sakyta, matyti, kad jo vartoseną susijusi su *asmuo* vs. *daiktas* ir *objektas* vs. *aplinkybė* skirtumais. Remiantis sakiniiais (26)–(27), galima manyti, kad daiktas, suprantamas kaip tarpininkas, taip pat yra (gali būti) pasakomas ir *pagalba* konstrukcija. Klausimą, ar ją galima vartoti normos požiūriu, palikime nuošalyje. Kaip čia bebūtų, tais atvejais, kai kalbama apie daiktus, *pagalba* konstrukcijomis reiškiamas (priemonės) objektas ar, panašiai kaip kalbant apie asmenis, (būdo) aplinkybė (žr. toliau). Straipsnyje keliamas klausimas, kodėl kalbant apie asmenis *SUPAGALBA* konstrukcija galimà, o kalbant apie daiktus – ne; ar yra šiai opozicijai pakankamo pagrindo. Atsakyti į šį ir kitus klausimus pasirinkta, remiantis iš Kauno VDU Kompiuterinės lingvistikos centro sudaryto *Dabartinės lietuvių kalbos tekstyno* (toliau DLKT) rinkta medžiaga, kuri skirstyta pagal žanrus ir gyvumo kriterijų (žr. skirsnį 2.). Toliau kalbama apie *pagalba* įnagininko semantiką ir jo desemantizacijos požymius (žr. skirsnį 3) ir visa tai apibendrinama (žr. 4 skirsnį).

2. TIRIAMOJI MEDŽIAGA IR JOS SKIRSTYMO KRITERIJAI

Didžiąją DLKT dalį sudaro rašytinės, dažnai redaguotos, skirtingų žanrų (publicistikos, grožinės, negrožinės ar administracinės literatūros) kalbos tekstai. Sakytinės kalbos pavyzdžių ten yra akivaizdžiai mažiau. Straipsnyje remiamasi 438 skirtingų žanrų pavyzdžiais, kur vartojamas *pagalba* įnagininkas. Tokie sakiniai eiliškumo tvarka atrinkti į DLKT paieškos laukelį įrašius žodį *pagalba*. Aptariamųjų sakinių 58,45 proc. (256 sakiniai) yra su prielinksniu *su* ir 41,55 proc. (182 sakiniai) – be prielinksnio. Pagal žanrus tai pasiskirsto taip, kaip matyti 1 lentelėje.

Atsižvelgiant į tai, kad *pagalba* įnagininko vartoseną grindžiama *asmuo* vs. *daiktas* opozicija, turimi sakiniai buvo skirstyti pagal gyvumo kriterijų. Visa tai matyti 2 lentelėje.

¹⁹ Plg.: „Komitatyvas – antraeilio agento, paciento ar beneficento funkcija, pasirodanti greta atitinkamos pagrindinės funkcijos ir sakinyje dažniausiai atitinkanti prielinksninę konstrukciją *suInstr*, pvz., *jis sukiršino brolių su seseria*“ (Sližienė 1994: 22).

Daiktavardžio *pagalba* įnagininko desemantizacija

1 LENTELĖ. *Pagalba* įnagininko vartoseną pagal žanrus

Žanras	<i>suPAGALBA</i>	<i>PAGALBA</i>	Sakinių skaičius
Sakytinė kalba	1	9	10
Grožinė literatūra	80	14	94
Negrožinė literatūra	86	74	160
Publicistika	79	54	133
Administracinė literatūra	10	31	41
IŠ VISO	256 (58,45 %)	182 (41,55 %)	438

2 LENTELĖ. *Pagalba* įnagininko vartoseną pagal gyvumo kriterijų

Žanras	HUM		Sakinių skaičius	– ANIM		Sakinių skaičius	ABSTR		Sakinių skaičius
	<i>suPA-GALBA</i>	<i>PAGALBA</i>		<i>suPA-GALBA</i>	<i>PAGALBA</i>		<i>suPA-GALBA</i>	<i>PAGALBA</i>	
Sakytinė kalba	1	1	2		4	4		4	4
Grožinė	69	3	72	7	7	14	4	4	8
Negrožinė	54	8	62	11	23	34	21	43	64
Publicistika	56	3	59	9	28	37	14	23	37
Administracinė	9	2	11		19	19	1	10	11
IŠ VISO	187 (91,7%)	17 (8,3%)	206	27 (25%)	81 (75%)	108	40 (32,3%)	84 (67,7%)	124

Analizuojant 2 lentelėje teikiamus daugiausia rašytinės kalbos duomenis, akivaizdu, kad kalbos vartotojai normos nesilaiko. *Pagalba* vartojimui įtakos turi ne tik minėta rusų, bet ir, matyt, kitos kalbos: lenkų²⁰,

²⁰ Plg. len. *Istota tej propozycji sprowadzala sie do rozdzielienia rna jatku narodowego porniedzy obyvateli przy pomocy 24 specjalnych bonow prywatyzacyjnych. Formantem jest sufiks <-ysz>. Za jego pomocą tworzy sie w jezyku rosyjskim derywaty odrzeczownikowe. Lacina zna jednak dwa typy zdan podrzednych wspolczesnej polszczyznie nieznanach, ktorzych nie da sie opisac przy pomocy akomodacji wzgledem spojnika, z tej prostej przyczyny, ze spojnika one nie zawieraia* (cituojama pagal Hentschel 1998: 176t, 184).

vokiečių²¹, anglų²², prancūzų²³ ir pan. Kaip tik dabartinės lenkų kalbos konstrukcijų *przy pomocy, za pomocą, z pomocą* išsamus nagrinėjimas Gerdo Hentschelio (1998) straipsnyje ir buvo paskata pasidomėti, kas ir kaip daro įtaką *pagalba* vartojimui lietuvių kalboje. Jau iš pirmo žvilgsnio matyti, kad gyvumo požiūriu kalbos vartotojas linkęs rinktis skirtingus raiškos būdus: su [Hum] vyrauja *sū-PAGALBA* konstrukcija, su [-Anim] ir [Abstr] kur kas dažniau renkama *PAGALBA* įnagininką. Palyginkime DLKT sakinius (28)–(33) ir apie tai pakalbėkime toliau (žr. skirsnį 3).

- (28) *Ironijos strėlė prašvilpė pro pat ausį, bet Klemensas apsimetė kurčiu. – Jai dabar, regis, dvidešimt penkeri? – Tai kas iš to? – Kaip jinai? – Su tavo pagalba – gerai. Ištekėjo, gyvena Romoje. Modeliuotoja. – Ak, vis dėlto! – už tokią žinią būtų galėjęs išbučiuoti japonų karininko kardą. Arba rankinuką. DLKT*
- (29) *Už tai jis manęs nekontė. Ir slapta keršydavo! – jis pripildė Helos taurę. – Bet tu atgavai savo žirgą. – Margos pagalba, nors ir netiesiogine. Tekėdama ji gavo kraičio pinigų. Už juos ir nupirkome per tarpininką – kol Brunas dar nespėjo pribaugti. DLKT*
- (30) *Šerdama murkiančią Bastetę, sau priminė, kad turi pistoletą. Durys atvertos. Po neilgos depresijos su prozako pagalba Ritos gyvenime prasidėjo maksimalių permainų metas. DLKT*

²¹ Plg. vokiečių kalbos *mithilfe, mit Hilfe* (Adv. in Verbindung mit „von“) 1. mit Unterstützung: *mithilfe / mit Hilfe von bestimmten Leuten*; 2 unter Zuhilfenahme, Verwendung: *Abgase mithilfe / mit Hilfe von Katalysatoren entgiften* (cituojuama pagal <http://www.duden.de/suchen/dudenonline/mithilfe>). Pz.: *Mithilfe des neuen Sicherheitssystems sind weitere Schäden ausgeschlossen. Im Kindergarten werden mithilfe der Erzieher neue Konzepte umgesetzt. Mithilfe professioneller Geräte konnten wir den Parkettboden an einem Wochenende komplett renovieren* (cituojuama iš <http://www.rechtschreibtipps.de/mithilfe.php>).

²² Plg. anglų kalbos daiktavardžio *help* definiciją didžiajame anglų-lietuvių kalbos žodyne (Piesarskas 2007: 425): 1. *pagalba; with the help of smb. su kieno pagalba; to open with the help of a knife atpjauti atidaryti peiliu; [...]* 3. *priemonė*.

²³ Plg. pranc. à l'aide de „su... pagalba“ vartojimą: *Nous avons donc décidé que d'ici 2010, nous identifierons ces secteurs à l'aide de critères objectifs et que d'ici juin 2011, nous évaluerons la situation pour savoir si nous avons un accord international ou même des accords sectoriels internationaux. / Mes nusprendėme, kad iki 2010 m. apibrėšime šiuos sektorius pagal objektyvius kriterijus ir iki 2011 m. birželio įvertinsime padėtį, ar būsime pasirašę tarptautinę sutartį ar net tarptautines sektorių sutartis* (cituojuama iš <http://lt.linguee.com/pranc%C5%ABz%C5%B3-lietuvi%C5%B3/vertimas/%C3%A0+l'aide+de.html>). *Une étude contrastive pilote révèle que la valeur déontique du verbe français devoir peut être traduite vers le lituanien à l'aide des verbes de nécessité gauti, privalėti, reikėti, tekti, turėti* (cituojuama iš http://www.kalbotyra.flf.vu.lt/wp-content/uploads/2014/01/kalbotyra-65_113-1321.pdf, P. 132)

- (31) Viktorija pristūmė aparatą prie vieno iš cilindrų, pažvelgė pro okuliarą ir keleto sraigčių **pagalba** jį sureguliuavo. Tuomet pasitraukė į šalį, kviesdama Kolerį pažiūrėti. Koleris atrodė suglumęs. – Jūs sukauptė matomus kiekius? DLKT
- (32) Kanklikėmis vargu ar teks groti. Jaunajai muzikos mokytojai kreivadantis užtaisė vaiką – turbūt kažkaip nedorai, **su** juodosios magijos **pagalba**, nes kur matyta, kad moteris, mūvinti tokias gražias, pilkšvai žaibuojančias pėdkelnes, žavėtusi tokiu mulkiu!.. DLKT
- (33) Jei ko nors nenori pamatyti, tai ir nematai, ar ne? – jos balsas vos girdėjosi pro pravažiuojančių mašinų užėsį. – Hmm... teoriškai įmanoma. Savitaigos **pagalba**. – Deivis man pasakojo, jog kažkur džiunglėse atrado aborigenų tautelę, kuri niekada nebuvo mačiusi baltojo žmogaus. DLKT

3. SEMANTINIS DIFERENCIJAVIMAS: REIKŠMĖS TIKSLINIMAS IR / AR DESEMANTIZACIJA

3.1. Pagalba valdinys – gyvas daiktas

Tais atvejais, kai *pagalba* komplementu eina gyvą daiktą ([Hum], [+Anim]) pasakantis daiktavardis, dažniausiai vartojamos prielinksnio *su* konstrukcijos. Palyginus sakiniuose (28), (34)–(42) vartojamas, matyti, kad jomis pasakomos skirtingos reikšmės: sakiniuose (28), (34)–(36) *SUPAGALBA* reiškiamas būdas, sakiniuose (37)–(40) pagrečiui akivaizdi darosi draugės reikšmė, o sakinių (41)–(42) interpretacija, be platesnio konteksto, lieka neaiški, t. y. greta būdo galima ir draugės interpretacija. Sakinį (34) galima perfrazuoti taip: *noriu palinkėti, kad tu Dievo padedamas užaugtum sveikas ir doras žmogus*. Čia būdo aplinkybe einanti *SUPAGALBA* sietina su daiktavardžio *pagalba* reikšme ‘pagelbėjimas, padėjimas, parama’. Greta būdo aiški darosi ir draugės reikšmė, pavyzdžiui, sakinyje (37): *SUPAGALBA* pasakomas ne tik veiksmo būdas (KAIP?), bet ir predikatu (veiksmažodžiu) žymimame veiksme kartu su agento subjektu (veiksniu) veikiantis asmuo ar asmenys (KARTU SU KUO?) – koagentas, kurie yra nelygiaverčiai, pgl.: *Valgomąjį tvarko [KAS?] daugiau pati Eugenija [SU KUO?] su pasamdyta mergike ir dažniau atvažiuojančia mamyte Rainiene*.

Hentschelis (1998: 166), nagrinėdamas *przy pomocy / za pomocą / z pomocą* vartojimą dabartinėje lenkų kalboje, kalba apie skirtingus

komitatyvumo – pagrindinio agento subjekto X ir koagento Z (pasakomo gyvą daiktą reiškiančiu daiktavardžiu *przy pomocy / z pomocą* konstrukcijoje) – laipsnius: vienur į predikatu žymimą veiksmažodį įtraukiamas tiek subjektas X, tiek koagentas Z (kaip sakiniuose (37)–(40)), kitur – neatmestina tokia (komitatyvinė) interpretacija (kaip sakiniuose (41)–(42)) arba ji yra mažai tikėtina (kaip sakiniuose (34)–(36)).

- (34) *Apie ką mudu dabar šnekėsime, a? Nežinai?.. O aš va ką noriu tau pasakyti... Noriu palinkėti, kad **su** Dievo **pagalba** užaugtum sveikas ir doras žmogus... DLKT*
- (35) *Kai triukšmas aprimo, mokytoja nusišypsojo: – Visų pirma, noriu pasveikinti į mokyklą sugrįžusį Rimantą Zuiką. Tikiuosi, jog Rimas **su** draugų **pagalba** užkamšys dėl ligos jo žinių bagažę atsiradusias spragas. Na, o dabar pradėsime pamoką... DLKT*
- (36) *„Mann reichen an die Gottheit an“ dainuojama Stebuklingojoje fleitoje. Šį himną meilei gieda Pamina ir Papagenas. Operos pabaigoje Pamina **su** Eroto **pagalba** patenka kartu su mylimuoju Taminu į išminties šventyklą. DLKT*
- (37) *Prižiūri, pataria, o jau verda, virtuvę ir valgomąjį tvarko daugiau pati Eugeniija **su** pasamdytos mergikės ir dažniau atvažiuojančios mamytės Rainienės **pagalba**. Svečiai kaip ir tie patys; tik vietoj Troškūnų panelės įsitaisė mokytoja Anelė. DLKT*
- (38) *Užrakinti varteliai? Kam rūpi užtrenktos durys? Raktas ten (tarp kuoliuko ir laiškų dėžutės), kur jam pridera būti. Tarsi pats išoka į spyną ir **su** mano **pagalba** rakina. Visai nei tuščia, nei nyku viduj. Vėjo kedenamos plaikstosi dieninės užuolaidos, kur ne kur prilipusios prie pūkuotų kaktusų. DLKT*
- (39) *Ura!, dar pagrasinę sugrįžti ir kaip reikiant pamokyti, nušliaužė, taip, ne nuvažiavo, o nušliaužė kažkur kareivinių pusėn. Sugrįžęs tėvas **su** kaimynų **pagalba** dideliais faneros lakštais bent laikinai – artėjo naktis – užtaisė tą didžiulę spragą. Tą naktį šeima beveik nesumerkė akių. DLKT*
- (40) *Baltais dažais nutepliojo, naujus stiklus įstatė, gonkas pataisė, nuo Merkio pusės verandą surentė, aišku, ne vienas, o **su** Svirskio Algirdo **pagalba**. Man tik graudu, kad Aldina tik vieną vienintelį kartą buvo iš Druskininkų atvažiauvus. DLKT*
- (41) *– Aš nebegaliu nuo tavęs slėpti... Noriu, kad žinotum visą teisybę... Tie žmonės Antanu nebesipatikėjo. Po to, kai **su** jo **pagalba** policija surengė pasalą... Jie privertė mane iš Antano paimti pinigus ir atvežti į vilą miške... Aš nežinojau, kad Antanas su draugu seka paskui... DLKT*

- (42) *Mudu apskritai su tamsta dėl nieko nesiderėjome, – Antanas tebebuvo ramus. – Pone Šeputi, aš jus perspėjau, jeigu jūs tai darot su savo sesutės **pagalba**... – Boleslovas kalbėjo tikrai grėsmingai. – Mano sesuo čia niekuo dėta. Pamirškite ją. Ji jums daugiau ne kompanionė, – išdrožė Antanas²⁴. DLKT*

Sakiniuose (43)–(45) vartojamos (su)*PAGALBA*, be būdo, turi ir tarpininkavimo reikšmę, kuri paprastai sakoma minėtu *per* su galininku (plg. sakinius (21), (23)–(25)). Tačiau tarpininkavimo reikšmę implikuojančios (su)*PAGALBA*, skirtingai nei *per* konstrukcijos, jos neteigia. Kaip sako Hentschelis (1998: 167), jei kas nors tarpininkauja kitam, vadinasi, jis jam ir padeda²⁵. Jei sutinkam su šia mintimi, reikia pripažinti ir tai, kad reikšmės požiūriu taisytinios *PAGALBA* konstrukcijos sakiniuose (21), (44)–(45), negali būti keičiamos *per* su galininku²⁶. Čia aktualu ir kitas skirtumas: sakinyje (45), skirtingai nei, pavyzdžiui, sakinyje (43), daiktavardžio *pagalba* reikšmė – ‘pagelbėjimas, padėjimas, parama’ – yra blankesnė. Pakeitę vartojamą *dvasininkų ar policijos pagalba* į prielinksninę *su*, implikuosime, kad jie, padedami dvasininkų ar policijos, siekė nubausti buvusį sutuoktinį. Tačiau iš minimalaus sakinio konteksto matyti, kad veikiau kalbama apie pasinaudojimą dvasininkais ar policija siekiant savų tikslų.

- (43) *Senovėje garsiuosiuose dvidešimt keturiuose Himalajų kapinyuose meditavę tantriniai jogai naudojo maitvanagius kaip... pašto balandžius ir su jų **pagalba** (plg. jiems padedant; per juos) perdavinėjo vienas kitam slaptus laiškus. Mirusįjį į paskutinę kelionę lydintis lama vizualizuoja maitvanagius kaip dakines. DLKT*
- (44) *Nacionalinės futbolo asociacija nubaudė 6 taškų bauda net 12 Jugoslavijos klubų. Tačiau teismų **pagalba** (plg. teismams padedant; per teismus) pavyko anuliuoti šią bausmę. Sugrąžintų taškų Belgrado „Partizanui“ pakako tapti čempionais. DLKT*

²⁴ Plg. taisytiną vartoseną: *Jūs tai žinote. Paaiškėjo, kad mūsų organizmas turi tokį ypatumą, jog galima išvengti tokių gilių medikų įsikišimų. Mano **pagalba** biochemija atgaivina tokias chemines medžiagas. Organizmas automatiškai, neklausdamas proto, kodėl, pagamina medžiagas prieš susirgimus (DLKT); Turėjo? Kodėl turėjo? Gal „žvaigždė“ nenorėjo? Ir todėl Olafas Leksas ketino iškviešti žirgum psichiatrą, o Markas – policijos **pagalba** priversti jį dalyvauti olimpiadoje? Tai neatrodė labai tikėtina. – Ar šiandien norėsite pasivažinėti su Čingischanu? (DLKT)*

²⁵ „Wenn der einer den anderen vermittelt hat, so hat er diesem auch geholfen“ (Hentschel 1998: 167).

²⁶ „Es geht also um eine einseitige Implikation: *za pośrednictwem* ist nicht inkompatibel zu *przy pomocy*, sondern hyponym. [...] Die Sequenz *za pośrednictwem* ist also semantisch spezifischer, präziser als *przy pomocy*“ (Hentschel 1998: 167).

- (45) *Šios bylos nepateko į ištuokos bylų srautą, nes jų ieškovai neprašė dvasinio teismo nei skyrybų, nei separacijos. Dvasininkų ar policijos pagalba* (plg. ?su dvasininkų ar policijos pagalba; ?dvasininkų ar policijos padedami; pasi-naudoję dvasininkais ar policija; per dvasininkus, policiją) jie siekė nubaus-ti faktiškai buvusį savo sutuoktinį, išardyti jo naują šeimą ir susigrąžinti jį į ankstesnę (juridiškai teisėtą). DLKT

Žiūrint į (su)*PAGALBA* vartoseną, kai *pagalba* komplementu pasakomi gyvi daiktai, dažnai matyti aiški ir konstrukcijai reikšminga daiktavardžio *pagalba* leksinė reikšmė. Kartais (su)*PAGALBA* reiškiamas būdas yra susipynęs (persikloja) su komitatyvine, priemonės, tarpininkavimo ar kitomis reikšmėmis, kurioms tipiškai būdingos kitos raiškos priemonės (su*INSTR*, *INSTR* ar *perACC*), plg.: *Jonas dažo sienas su draugu / su draugo pagalba; Jonas perdavė man laišką per Onutę / su Onutės pagalba; jį baudė rimbu / dvasininkų pagalba*. Tokia (su)*PAGALBA* konstrukcijų kompleksinė reikšmė ne visada yra lygiavertė siūlomiems taisymams, t. y. jos yra opozicinės (su)*PAGALBA* vs. *suINSTR* ar *perACC*. Kalbos vartotojas per raišką, matyt, siekia kiek įmanoma tikslesnio turinio (dar žr. toliau). Sakinys (45) duoda pagrindo kalbėti apie asmenų kaip netiesioginių priemonių interpretavimą; čia matyti tiesioginę sąsają su *pagalba* ‘pagelbėjimas, padėjimas’ darosi kiek kebliau. Apie reikšmės metoniminį perkėlimą dera kalbėti sakinyje (29), kur *Margos pagalba* vartojama retributyvo²⁷ reikšmei (už su galininku) pasakyti, t. y. gyvas (*Marga*) suvokiamas kaip negyvas (*pinigai*)²⁸ (*Bet tu atgavai savo žir-gą. – Margos pagalba (nors ir netiesiogine, t. y. už Margos pinigų)*).

3.2. Pagalba valdinys – negyvas daiktas

Reikšmės skirtumų matyti ir tada, kai *pagalba* komplementu eina negyvas daiktas ([–Anim], [Abstr]). Sakiniuose (46)–(47) (dar žr. sakinį (30)) *pagalba* sietina su (*pa-*)*gelbėti* reikšme ‘būti naudingam savo poveikiu, paveikti’²⁹ ir tokios konstrukcijos gali būti perfrazuotos, pavyzdžiui, į: *česnakai padeda gintis nuo daugelio negalių; česnakų padedami ginkimės nuo negalių* ar *česnakai yra nau-dingi gintis nuo daugelio negalių*. Ar jos turi būti keičiamos siūlomai priemonės

²⁷ „Retributyvas – at(si)lyginimo funkcija, būdinga dažniausiai pinigams, kuriais mokama už ką nors“ (Sližienė 1994: 23).

²⁸ Plg. *gelbėti* ‘remti, šelpiti’ ir sakinį (6) skirsnyje 1.

²⁹ Plg.: „Hier liegt eine metonymische Extension („eine positive Wirkung haben“) der prototypischen Kernbedeutung von „helfen“ vor, die mit einem personalen, „die Hilfeleistung kontrollierenden Agens verbunden ist“ (Hentschel 1998: 175).

įnagininku *česnakais ginkimės nuo negalių?* Jei norime išlaikyti semantinius skirtumus – ne. Tas pats pasakytina ir apie sakinius (48)–(50): čia (*su*)*PAGALBA* „talpina“ ne tik minėtą ‘būti naudingam savo poveikiu’, bet ir priemonės ir / ar tarpininkavimo (plg. sakinius (25)–(27)) reikšmes. Sakinyje (51) vartojama *su-PAGALBA* taip pat turi savo semantinį pamatą ir nėra lygiareikšmė priemonės įnagininkui, plg., parafrazę *švediška technika padės automatizuoti kartografiją*. Čia išvelgtinas ir daiktavardžio *pagalba* reikšmės perkėlimas, kuris akivaizdus sakiniuose (52)–(54). Semantinis šių konstrukcijų vartojimo pagrindas matyti ir pasyviniuose sakiniuose (55)–(56), kur negyvas daiktas suvokiamas kaip agentas, o ne kaip priemonė. Pavyzdžiui, sakinio (55) aktyvas būtų: *Panardintas į baseinėlio vandenį siurblys [A₂] padeda grąžinti (grąžina) vandenį į fontaną*, sakinio (56) – *detektoriai [A₂] paverčia spindulių pluoštą skaitmeniniais signalais*. Be minėtų semantinių skirtumų tarp (*su*)*INSTR*, *perACC* ir (*su*)*PAGALBA*, žiūrint į tokį sakinį kaip (57) (dar plg. sakinį (56)), darosi akivaizdi ir sintaksinės distribucijos įtaka: du funkciškai skirtingi (priemonės, kelio arba subjekto, predikatyvo) įnagininkai vienas su kitu greta „draugauja“ nenoriai.

- (46) *Česnakas yra naudingas, pigus ir parankiai gaunamas vaistas. Jis toliau tiriamas. O mes, lietuviai, auginkime savo darže gausybę česnakų ir su jų pagalba* (plg. ?jais) *ginkimės nuo daugelio negalių. O kad česnaku nepakviptume, sukramtykime petražolės lapelį ar išgerkime lieso pieno puodelį*. DLKT
- (47) *Kraujas – perfluororganinis junginys – kuris labai gerina mikrocirkuliaciją, dujų apykaitą ir pasižymi labai geromis detoksikacinėmis savybėmis. Jo pagalba* (plg. ?juo) *išgelbėjome daugiau kaip 10 pacientų. Gaila, kad šio vaisto negalime vartoti kiekvienam ligoniui – šis preparatas labai brangus*. DLKT
- (48) *Piemenų papasakota veidrodžių istorija... – Aliuzija į sceną iš „Užburtosios“, kur piemuo su veidrodžio pagalba* (plg. *veidrodžiu, per veidrodį; burdamas veidrodžiu*) *prisišaukia siaubingą viziją*. DLKT
- (49) *Kaip apie tai sužinoti, jeigu ne žiniasklaidos pagalba* (plg. *per žiniasklaidą; o gal iš žiniasklaidos*)? *Ar nėra ir taip, kad skurdo paliesti žmonės neįperka spaudos, kuri apie juos rašo? Taip yra. Net ir „Vakaro žinios“ daug kam sunkiai įperkamos*. DLKT
- (50) *Sportininkas povandenininkas plaukdamas kvėpuoja per vamzdelį arba su akvalango pagalba* (plg. *akvalangu, per akvalangą*). *Pirmieji vamzdeliai per kuriuos žmogus kvėpavo vandenyje, buvo lazdelės iš nendrių arba bambuko. Laikui bėgant vamzdeliai tobulėjo, keitėsi jų forma*. DLKT
- (51) *Lietuviškos miškotvarkos instrukcija. Jei per porą metų miškotvarkos darbai atsistatys, atsiras nauja lietuviška instrukcija, su švediškos technikos*

- pagalba** (plg. švediška *tehnika*) automatizuosim kartografiją, ir miškotvar-kininkai galės normaliai uždirbti, tai su ramumu „dūšioj“ galėsiu užbaigti ir savo karjerą, išėiti ilsėtis. DLKT
- (52) Atlanto vandenyno, netoli Hateraso kyšulio (*Cape Hatteras*) Šiaurės Kalifornijoje, pastatyti radarus, kuriais jis registravo kritulių kiekį. **Su** palydovo **pagalba** (plg. palydovu, per palydovą) jis sekė jūros bangavimą. Sulyginęs radaro ir dirbtinio Žemės palydovo parodymų laiką, mokslininkas galėjo patvirtinti savo pastebėjimą. DLKT
- (53) Perkūnas, kaip metų gyvybės rato dievas, prikeliantis žemę ir gyvybę **su** vandens ir ugnies **pagalba** (plg. vandeniui, ugnimi), pats nueina šį ratą, pasireikšdamas įvairiu laikotarpiu. Padavimai sako, jog Perkūnų yra keli – pavasario ir rudens, rytų, vakarų, pietų, šiaurės. DLKT
- (54) Aš būtinai ateisiu. – Labai malonu. O dėl panelės nesijaudinkit. Mes ja pasirūpinsim. Jos būklė sunki, bet, aš tikiuosi, **su** gamtos ir mūsų, daktarų, **pagalba**, viskas baigsis laimingai... Kas pasakė, kad niekas neprilygs žvaigždėtoms naktims, po kurias braidžioji laukdamas dvidešimties metų aušros. DLKT
- (55) Iš liūto nasrų čiurkšlė nuteka į šalia esantį vandens baseinėlį, iš kurio panardinto vandens siurblio **pagalba** (plg. per vandens siurblių; vandens siurbliu) vanduo vėl grąžinamas į fontaną. Baseinėlis montuojamas iš pailgų šaligatvio betoninių plytelių ir išklojamas hidroizoliacine plėvele. DLKT
- (56) Siauras, besisukantis rentgeno spindulių pluoštas, kuriuo peršviečiamas tiriamas kūnas, detektorių **pagalba** (plg. detektorių, detektoriais) paverčiamas skaitmeniniais signalais. Šiuos signalus apdorojus galingu matematiniu aparatu gaunamas kūno pjūvio vaizdas. DLKT
- (57) Ir nedideliu išgąsčiu. Mūsų nuostoliai – irklas ir Irmos batai, srovės nuplėšti nuo kojų ir nunešti nežinia kur. Bandom surasti kitą irklą ir virvių **pagalba** (plg. virvėmis) stacionariomis uolomis nusileidžiame prie ką tik gavusio „Dviejų batų“ vardą nematomo slenkščio. Pasirodo, tai net ne slenkstis, o tikras krioklys. DLKT

Jei sakinyje (57) pateisiname priemonės raišką (su)*PAGALBA*, tada galime toliau kalbėti ir apie sakinius (58)–(62), kur šios konstrukcijos yra keičiamos priemonės įnagininku ar *naudoti(s)*, *vartoti* parafrazėmis. Ar čia (su)*PAGALBA* ir įnagininkas yra lygiareikšmiai? Visaip gali būti.

Hentschelis ir Thomas Menzelis (2000: 8; dar apie tai žr. Hentschel 1998: 174tt, 182tt), aptardami priemonės raišką dabartinėje rusų kalboje, mano esant tikslinga kalbėti ir skirti laipsnišką *tipišką* > *netipišką* priemonės raišką,

koreliuojančią su *INSTR > PRI POMOŠČI, S POMOŠČ'JU* (plg.: *Oni sideli za stolom i eli sup ložkami / ??pri pomošči ložek / pri pomošči strannych, neukljužich ložek / pri pomoči kryžek ot banok*). Autorių nuomone, tais atvejais, kai daiktui priemonės funkcija yra priskiriama, t. y. kai daiktas tam tikrame kontekste suvokiamas kaip priemonė, jis veikia pasakomas *pri pomošči, s pomošč'ju* konstrukcijomis, kuriomis kaip tik „fokusuojamas“ daikto instrumentalumas (pvz.: *Molodye kitaycy staralis' est' sup pri pomošči neprivyčnych dlja nich ložek; Voennoplennye sideli na trave i eli sup pri pomošči kryšek ot banok*)³⁰ (plg. sakinį (45)).

Tipiška priemonė yra negyvas daiktas, kurį agentyvus veikėjas tiesiogiai naudoja predikatu pasakomame veiksmo (pa)veikti kitą daiktą – patiento objektą, pvz.: *Jonas dažo sieną dažais*. Analizuojant sakinius (58)–(61), atrodo, kad (*su*) *PAGALBA* semantiškai yra ekvivalentiška priemonės įnagininkui. Bet iš sakinio (59) konteksto akivaizdu, kad šios priemonės (*kirvuko*) panaudojimas yra mažiau tipiškas, t. y. kirvuku kapojamos malkos³¹. Be to, iš šių sakinių matyti, kad reikšminga yra kalbėti apie raiškos ir gramatinės funkcijos koreliaciją: mažiau tipišką priemonę, sakinyje interpretuojamą (ir) kaip aplinkybę, (gali būti) links-tama žymėti kitaip nei tipiškos priemonės objektą. Kitaip sakant, gramatinės funkcijos koreliuoja su raiška: *objektas > aplinkybė* resp. *INSTR > (su)PAGALBA*. Tipiškos priemonės objektas paprastai sakomas įnagininku ar prielinksnio *su* konstrukcija (*sriubq srebiame (su) šaukštais*) > pagrečiui priemonės įnagininko vartojama ir (*su*)*PAGALBA* (žr. sakinius (57), (58)) > kai priemonė interpretuojama ir kaip aplinkybė, (*su*)*PAGALBA* darosi labiau būdinga nei įnagininkas (žr. sakinius (59)–(61)) (dar žr. toliau).

Sakiniuose (58)–(61) vartojamas *pagalba* įnagininkas skiriasi nuo anksčiau aptartų sakiniuose (46)–(56) ir kitu atžvilgiu: čia *pagalba* komplementu einantys negyvi daiktai neturi agentyvaus veiksmo atlikėjo – [A ar A₂] – potencijos, o pats *pagalba* yra desemantizavęsis. Kaip tik toks *pagalba* tampa / yra antriniu polinksniu³² (žr. toliau).

(58) *Frakcija sudarė laikinąją komisiją 1991/1992 m. vykdytos agrarinės reformos padariniams įvertinti. Visus metus kelių institutų darbuotojai kompiuterių*

³⁰ „Die präpositionalen Fügung fokussieren die Instrumentalität. Sie sind daher pragmatisch nur dann akzeptabel, wenn die Instrumentalität des betreffenden Instruments im gegebenen Kontext nicht trivial ist“ (Hentschel, Menzel 2000: 8).

³¹ „Der Grad der typischen Instrumentalität ist dabei primär eine Funktion der lexikalischen Bedeutung des Prädikats der NG mit der semantischen Rolle Instrument“ (Hentschel 1998: 182).

³² „Die Desemantisierung von *pomoc* [...] im Kontext unbelebter NG ist deutlich. Dies alles weist darauf hin, daß hier die Entwicklung zur sekundären Präposition fortgeschritten ist“ (Hentschel 1998: 175).

- pagalba** (plg. *kompiuteriais, dirbdami kompiuteriais*) *tą žalą* [KUO / KAIP?] *vertino ir įvertino šešiais šalies biudžetais – 35 milijardų litų.* DLKT
- (59) – *O sakykit, kas per smurtas buvo naudojamas? – Jisai buvo mušamas. – Kaip? – Kirvuko **pagalba** (plg. *kirvuku*), peilis buvo naudojamas kaip grasinimo priemonė. – Atpažintasis užpuolikas, Genadijus Radionovas, gyvena netoliese, tik už kelių šimtų metrų.* DLKT
- (60) *Dideli ir labai dideli konteineriai neretai daromi priekabų formos, turi ratus. Belieka juos* [KUO / KAIP?] *tik specialaus vilkiko **pagalba** (plg. *specialiu vilkiku*) transportuoti, užvežti ar nuvežti nuo vagono platformos ar laivo denio, triumo. Didesniuose konteineriuose talpinami mažesnės talpos konteineriai.*
- (61) *Įrodė auksarankis meistras iš Plungės Bernardas Surblys. 72 metų ūkininkas savo sunkvežimį GAZ-52 privertė judėti* [KAIP?] *restauruoto dujų generatoriaus **pagalba** (plg. ?restauruotu dujų generatoriumi). Dujas išskiria specialioje pusanthro metro aukščio cilindro formos 200 litrų talpos krosnyje degančios malkos.* DLKT

Tas pat, kas sakyta apie konkrečius daiktus, būdinga ir abstraktiems daiktams, einantiems *pagalba* komplementu. Pavyzdžiui, sakiniuose (62)–(69) (*su*) *PAGALBA* konstrukcijos sietinos su minėtomis tiesioginėmis ar perkeltinėmis daiktavardžio *pagalba* ar veiksmazodžio (*pa-*)*gelbėti* reikšmėmis. Semantiškai šios konstrukcijos, panašiai kaip ir su [–Anim], gali implikuoti ir tarpininkavimo (sakiniuose (63), (68)), komitatyvinę (sakinyje (64)), priežasties (pavyzdžiui, sakinyje (67)) ar kitas reikšmes; taigi nėra lygiareikšmės įnagininkui ar prielinksnio *per* konstrukcijai³³.

- (62) *Pranašystės pildosi, tu jau suki man galvą. – Ne, aš tik sakau taip, kaip yra. – Tu čia būsi garbės belaisvis. Tavo kritiško proto **pagalba** (plg. ?tavo kritišku protu; tavo kritiško proto, t. y. tavo, padedamas) aš tikrinsiu savo veiksmus. – Žmogus iš prigimties yra laisvas, jis negali būti kito žmogaus belaisviu, net žudomas jis savo dvasia laisvas.* DLKT
- (63) *Menininko prigimtis nuostabiai jautri ir turtinga. Jo siela atvira visokiems vėjams. Jis savo kuriamosios vaizduotės **pagalba** (plg. ?savo kuriamąja vaizduote, per savo kuriamąją vaizduotę; padedamas savo kuriamosios*

³³ Plg. Šukio (1998: 555) siūlomą *pagalba* taisyumą įnagininku, pavyzdžiui, sakinyje *Turtus jis susikrovė išminties, sumanumo pagalba* (= *išmintimi, sumanumu; per išmintį, sumanumą*).

vaizduotės³⁴) gali įeiti į kitų žmonių sielas ir poeto intuicija įspėti jų giliausias paslaptis. DLKT

- (64) Nebūtina aušinti burną įrodinėjant, jog žmogaus dvasia **su** savo prigimtinio ratio **pagalba** iš esmės gali pasiekti pakankamą akivaizdumą realios aukščiausiosios būtybės egzistavimo klausimu, – ji tikrai gali pasirinkti pritarimą. DLKT
- (65) Sukurdami vadinamąjį graikų etikos racionalizmą, arba įsitikinimą, esą žmogus gali **su** proto **pagalba** pasiekti dorybę ir laimę (plg. protu; proto padedamas [t. y. sau padėdamas]). Racionalizmas veikia ir ontologijos plotmėje: manoma, esą žmogus gali pasiekti tikrąją būtį su proto veiklos pagalba. DLKT
- (66) Žemdirbys, laukininkas esąs tarsi gamtos pagalbininkas, o amatininkas (mechanikas, technikas, inžinierius) „pasiima gamtos galias, kad **su** jų **pagalba** (plg. *gamtos galiomis; jų padedamas) gamintų siekiamus daiktus“ (2, p. 324). DLKT
- (67) Nuo šiol niekas negali likti Jam nešališkas ir neutralus, nes kas ne su Juo, tas prieš Jį. Nors žmogus malonės **pagalba** (plg. malonės padedamas, todėl, kad malonė padeda) nugali netyrąją dvasią, ši vėl nerimsta, spendžia savo pinkeles ir stengiasi jį pavergti. Tai žinodamas apaštalas Petras perspėja: „Būkite blaivūs“³⁵. DLKT
- (68) Kas gi išsiaiškinta? Tapo aišku, kad Kijevo Rusios krikštą reikėtų datuoti 988–990 m. Kijevo kunigaikštis Vladimiras, kuris **su** krikšto **pagalba** (plg. per krikštą; krikštydamas; krikštas jam padėjo siekti) siekė įtvirtinti savo viešpatavimą kitose Rusios žemėse, juo suinteresuotas buvo labiau negu Bizantija. DLKT
- (69) Raimundas Kapujietis manė, jog Angelo pilis buvo atgauta Kotrynos maldos **pagalba** (plg. aktyvo sakinį: Kotrynos malda [A₂] padėjo atgauti Angelo pilį; todėl, kad Kotryna meldėsi). Mūsų laikais (1962 m.) prie Angelo pilies Kotrynai pastatytas paminklas. Tiltas pereitas Neilgą savo gyvenimą Kotryna baigė Amžinajame Mieste. DLKT

³⁴ Plg. DLKT sakinį: Tuomet pasako: norėčiau paliesti Babilono griuvėsių nedegto molio plytas. Tad nepažįstantys Luko prigimties galėtų pagalvoti, kad jis pats, **be** minčių **pagalbos**, norėtų tuos akmenis paliesti. Negalėčiau tiksliai pasakyti, ar tokia tariama užmarštimi, ar užsimiršimu Lukas atpažįsta savųjų svajonių objektus.

³⁵ Plg. su *pagalba* vartoseną DLKT sakinyje *Tik tuomet, kai ir pavieniai asmenys, ir jų grupės puoselės savyje ir skleis visuomenėje moralines bei visuomenines dorybes, su būtina Dievo malonės pagalba tapdami tikrai naujais žmonėmis ir naujosios žmonijos kūrėjais.*

Sakiniuose (70)–(74) matyti desemantizuota *pagalba* vartoseną, o sakiniuose (75)–(76) ji, matyt, vartojama (ir) dėl (morfo)sintaksinių priežasčių, t. y. vengiama dviejų funkciškai skirtingų įnagininkų ar daiktavardžio homoformų.

- (70) *Tiesa, Shakespeare'as bėgančio laiko temą plėtoja jaunystės ir senatvės, gyvenimo ir mirties kontrastų **pagalba** (plg. kontrastais), o Mačernis, priešingai, savąjį vaizdą tapo pustoniais – melsvuma, švelni, „neradusioj kažko“, „lengviau pulsuoja“, „vėjas dvelkia kvepiančiu sudie“.* DLKT
- (71) *Simbolistai stengėsi poetinę temą filosofiskai pagrįsti, siekė garso ir minties harmonijos, teigė, kad yra spalvos klausia, kad garsų **pagalba** (plg. garsais) galima sukurti tam tikrą spalvų vaizdą (M. K. Čiurlionio kūryba, K. Šimonio paveikslas „Muzikos garsai“).* DLKT
- (72) *Todėl diskusija, ar turi valstybė reguliacinių metodų **pagalba** (plg. reguliaciniais metodais) vienaip ar kitaip įtakoti SVV plėtros procesą, siekiant optimizuoti SVV ekonominę ir socialinę naudą, yra aktuali ir reikšminga.* DLKT
- (73) *Nesiūlykite taikyti jokių konkrečių strategijų. Pastaba: žodžių mokymasis definicijų **pagalba** (plg. definicijomis) nėra viena iš efektyviausių užduočių. Tačiau kartais tenka įsiminti žodžius, pateiktus teksto ar knygos gale.* DLKT
- (74) *KOMUNIKACIJA 1. Komunikacijos procesas. Bendraudamas kalbos bei nežodinių signalų **pagalba** (plg. kalbos bei nežodiniais signalais) žmogus gali perduoti kitiems žinių apie savo mintis ir jausmus.* DLKT
- (75) *Naudojamas ne tik rinkos tyrimuose, bet ir moksliniuose tyrimuose (sprendžiant iš publikuojamų straipsnių skaičiaus, kuriuose remiamasi šio metodo **pagalba** (plg. ?šiuo metodu) surinktais duomenimis). Sociologinis tyrimas vienu metu buvo beveik identifikuojamas su apklausos metodu.* DLKT
- (76) *Tam tikru būdu savo jausmus bei išgyvenimus žmogus gali išreikšti ir kitomis priemonėmis, pvz., muzika, tapyba, plastika. Kalbos **pagalba** (plg. ?kalba; kalbėdamas) žmogus santykiauja su kitais žmonėmis. Čia kalba eina susižinojimo, susisiektimo priemone.* DLKT

Iš to, kas sakyta, aiškėja, kad *pagalba* konstrukcijas linkstama vartoti tais atvejais, kai jos sakinyje yra (gali būti interpretuojamos kaip) aplinkybės. Tai patvirtina ir sakiniai (77)–(84), kur šiomis konstrukcijomis pasakoma priežastis plačiąja prasme, t. y. veiksmo reali priežastis, sąlyga, pagrindas, pamatas ir pan. Taigi tiek desemantizuotas, tiek su leksine semantika susijęs daiktavardžio *pagalba* įnagininkas visų pirma susijęs su aplinkybių raiška.

- (77) – *Pirmąją knygą su Atviros Lietuvos fondo parama išleidom prieš trejetą metų. Nuo to laiko ir bendradarbiaujame. Šiais metais **su jų pagalba** (plg.*

jų padedami; nes jie padėjo) išleidom 9 knygas. Kartais šis fondas nuperka didžiąją dalį tiražo ir skiria jį mokykloms, kitais atvejais apmoka autorines teises. DLKT

- (78) *Mes laukiame informacijos apie negeroves pakaunės miškuose. Rašykite mums arba skambinkite tel. 265505, 265510, 265503. Tik **su** Jūsų, mielieji, **pagalba** (plg. tik Jūsų padedami; jei tik Jūs padėsit) miškininkai operatyviai užkirs kelią miškavagiams, brakonieriams, miškų šiukšlintojams. DLKT*
- (79) *Verkė ir kitos moterys. Net Jonas kelias ašaras išvarvino. Atgrojo ir atidainavo tris dienas ir tris naktis bemaž be miego, **su** vyrų įpiltų stiklinaičių **pagalba** (plg. nes gėrė) – blaivas tikrai būtų užsikirtęs. Prisimenu kone snaudžiantį Luką, padėjusį galvą ant mano medžio, užsimerkusį ir grojantį, grojantį. DLKT*
- (80) *Trumpalaikiai (current) įsipareigojimai taip pat gali būti nustatyti 22.2 lentelės **pagalba** (plg. iš lentelės, pagal lentelę, jei remsitės 22.2 lentele) ir jie atitinka bendrą sumą, t. y. 33600 Lt. Esanti ilgalaikė skola yra 192000 Lt, o paprastosios akcijos – 128000 Lt. DLKT*
- (81) *Mūsų atlikto „F-test“ metodikos **pagalba** (plg. pagal „F-test“ metodiką) tyrimo rezultatai rodo, kad ji yra tinkama ir turėtų būti plačiai naudojama įvairių profesijų pasirinkimui optimizuoti Lietuvoje. DLKT*
- (82) *Svarbus dalykas – kad nepaisant to, ar realus buvo tasai poveikis, filosofų nuomonių **pagalba** (plg. iš filosofų nuomonių; pagal filosofų nuomonės; remiantis filosofų nuomonėmis) mėginama atpažinti ir kvalifikuoti realių žmonių galvoseną. Tiesa, lieka savito aukštosios kultūros ribotumo galimybė. DLKT*
- (83) *Buvo naudojamos trijų rūšių skalės: reikšmių rūšiavimo, semantinių diferencialų ir Likerto skalė. Reikšmių rūšiavimo skalių **pagalba** (plg. remdamasis skalėmis) respondentas vienas reiškinių ar objekto savybės ar jų grupės lygina su kitomis ir jas išdėsto vertinimo prioritetų tvarka. DLKT*
- (84) *Kognityvinis komponentas – tai nuomonės, įsitikinimai, kurių mes laikomės tam tikrų žmonių ir dalykų atžvilgiu. Jų **pagalba** (plg. remdamiesi jais; pagal juos) mes sprendžiame, kas yra teisinga, tikėtina, į ką tai panašu. Afektinis išmatavimas apima malonias arba nemalonias emocijas, susijusias su įsitikinimais. DLKT*

Pabaigoje trumpam grįžkime prie priemonės raiškos ir palyginkime sakinius (85)–(87) (dar žr. sakinius (31), (58)). Kaip teigia Hentschelis ir Menzelis (2000: 15tt), būtent tokio tipo sakiniuose implicitiškai per propoziciją pasakoma

netiesioginė priemonė³⁶ įgyja (turi) savo raiškos priemones – desemantizuotą *pagalba*, funkciškai besiskiriantį nuo tiesioginės priemonės raiškos – įnagininko.

- (85) *Prieštarauja. Dėl antrojo punkto reikalaujate kas nors balsuoti? Reikalauja. Gerai, prašau balsuoti. Kadangi čia antrasis punktas, balsuosime mygtukų **pagalba** (plg. ?mygtukais; paspausdami mygtukus). Kas už tai, kad būtų priimtas antrasis... Dėl pirmojo niekas neprieštaravo. V. LANDSBERGIS. Ar yra prieštaraujančių?*³⁷ DLKT
- (86) „Artimedos“ manikiūrininkė Irma Isevičienė papasakojo, kad naujų, intensyvių spalvų „Tofair“ firmos nagų lako **pagalba** (plg. lakuojant „Tofair“ firmos nagų laku) galima sukurti įdomius, efektingus derinius. Pavyzdžiui, juodai nulakuotus nagus antrą kartą patepti auksu blizgančiu laku. DLKT
- (87) *Pvz., Dž. van Lavik-Gudol nurodytas atvejis, kaip Maikas sugebėjo užimti vedlio padėtį tuščių skardinių dėžių **pagalba** (plg. *tuščiomis skardinėmis dėžėmis; pasinaudojęs tuščiomis skardinėmis dėžėmis); arba kaip paio elgsenos santykiai, įvedus papildomą beždžionių šėrimą bananais. DLKT*

4. APIBENDRINIMAS IR IŠVADOS

4.1. Daiktavardžio *pagalba* įnagininko vartoseną aiškintina ir grįstina gyvumo kriterijumi, t. y. *asmuo* > *daiktas*. Tai susiję su Michaelio Silversteino (1976)

³⁶ „Während die präpositionalen Fügungen aufgrund ihrer die Instrumentalität fokussierenden Eigenschaft bei usuellen-prototypischen Verb-Patient-Instrument-Konstellationen und direkter Instrumentalität im oben umrissenen Sinne blockiert sind, kann der Instrumental nicht oder nur sehr eingeschränkt verwendet werden, wenn eine indirekte Instrumentalität des Referenten des „instrumentalen“ Substantivs vorliegt bzw. wenn dieser Referent nur in einer impliziten Proposition als direktes fungiert. In der explizierter (übergeordneten) Proposition liegt dementsprechend eine untypische Verb-Patient-(indirektes) Instrument-Konstellation vor“ (Hentschel, Menzel 2000: 19).

Plg. rus.: „(i) *S pomošč'ju fonarja / *fonarem ja bez truda razyskal dver' v sklad*; (ii) *Osveščaja stenu fonarem, ja bez truda razyskal dver' v sklad*. Das indirekte Instrument in (i) steht sozusagen metonymisch für eine Proposition, in der es selbst als direktes Instrument fungiert, was in den Paraphrasen (ii) deutlich wird. Voraussetzung für indirekte Instrumentalität im obigen Sinne ist die Einbettung des indirekten Instruments in eine implizite Proposition, in der es als direktes Instrument fungiert“ (Hentschel, Menzel 2000: 15, 18).

³⁷ Plg. DLKT sakinį *Tai galite atlikti tik vieno klavišo pagalba* (= *tik vienu klavišu; paspaudę tik vieną klavišą*), kur teikiami skliaustuose taisymai, akivaizdu, semantiškai skiriasi.

ar Roberto Dixono (1979: 85) (i) *gyvumo hierarchija*³⁸, kurioje skiriami gyvumo požymiai koreliuoja su (ii) semantinių³⁹, (iii) gramatinių funkcijų ir jų (iv) morfosintaksinio žymėjimo hierarchijomis (Hentschel 1992; plg. Dik 1989: 269t; Givón 1984: 239tt).

- (i) ASMUO > GYVAS PADARAS (neasmuo) > NEGYVAS KONKRETUS DAIKTAS > ABSTRAKTUS DAIKTAS.
- (ii) A > P > REC⁴⁰ > BEN > I > L > T
- (iii) SUBJEKTAS (veiksnyš) > OBJEKTAS (papildinys) > SUPLEMENTAS (aplinkybė).
- (iv) NOM > ACC > DAT > INSTR > PRIELINKSNINĖS KONSTRUKCIJOS.

Gramatiniai (arba struktūriniai) – vardininko ir galininko – linksniai pasirenkami sintaksiniu ir semantiniu požiūriu iškiliausiems (an. *salient*) sakinio nariams – agento subjektui ir patiento tiesioginiam objektui – žymėti (*Jonas [A] stato namą [P]*), kiti linksniai – mažiau iškilioms (gramatinėms ir semantinėms) funkcijoms. Šiame straipsnyje nagrinėtas priemonės ir būdo įnagininkas, kuriuo tipiškai pasakomi negyvi (konkretūs ar abstraktūs) daiktai, koreliuoja su mažiau iškiliomis sakinio branduolio arba sakinio laisvųjų narių – suplementų (vadinamųjų *satelity*, t. y. predikato arba sakinio aplinkybių) funkcijomis.

Šios hierarchijos atliepia ir nagrinėto *pagalba* įnagininko vartoseną. Konkrečiau kalbant, negyvi konkretūs daiktai, sakinyje tipiškai pasakomi kaip priemonės objektas, žymimi įnagininku. Pagrečiui priemonės įnagininko vartojamas ir sinsemantinis kilmininko reikalaujantis polinksnis *pagalba*. Vienais atvejais jis, matyt, konkuruoja su įnagininku kaip laisvasis variantas, kitais – sudaro jam opoziciją. Polinksni *pagalba*, vartojamą su konkrečių daiktų pavadinimais,

³⁸ Gyvumo hierarchija vėlesniuose darbuose suskirstyta į (i) asmens (komunikacijos dalyvių), (ii) gyvumo (siaurąja prasme) ir (iii) žinomumo hierarchijas (plg. Croft 1990: 111; 127; Comrie 1989: 128, 185). Alanas Timberlake'as (1986) pagal gyvumo (siaurąja prasme), apibrėžtumo, skaičiaus, konkretumo ir kitus požymius skiria *individualumo* (an. *individuation*) hierarchiją.

³⁹ Kritišką nuomonę semantinių funkcijų hierarchijos skyrimo klausimu žr. Croft (2012: 175tt) ir ten aptariamą literatūrą.

⁴⁰ „Die morphosyntaktische Markierung der semantischen Rolle *Rezipient* ist die prototypische Dativfunktion. [...] Ein typischer Rezipient ist eingebunden in eine Transferhandlung. Ein Objekt wechselt den Besitzer, vom Vor-Possessor zum Nach-Possessor. Der Rezipient ist Nach-Possessor nach einer erfolgreichen Transferhandlung. Die Verben des ‚geben / nehmen‘-Feldes bilden den Hintergrund für diese prototypische Bestimmung von Rezipiententum: *Klaus gab seinem Bruder ein Buch*“ (Bartels 2005: 105; plg. Hentschel 2001: 181tt, 196t). Plg.: Valeckienė (1998: 36): „*Recipientas* [Rec] yra ko nors gavėjo, ėmėjo funkcija. Jis dažniausiai pasakomas vardininku. Kaip recipientas paprastai suvokiamas asmuo, pvz.: *Vaikas* [Rec] *gavo dovaną* [Con] (plg.: *Vaikui* [B] *davė dovaną* [Con]).“

(vietoj daugiareikšmio įnagininko) linkstama rinktis mažiau tipiškai arba netiesioginei priemonei pasakyti. Polinksnis *pagalba* su abstrakčius daiktus pasakančiu valdiniu dažnai vartojamas būdo aplinkybę reikšti. *Pagalba* konstrukcijų pasirinkimą galima grįsti kalbos ekonomijos ir aiškumo principais: tendenciją kiek įmanoma trumpiau, t. y. redukuotai, ir aiškiai pasakyti tai, kas norėta.

Pagal ekonomiškumo ir aiškumo principus sinsemantinis *pagalba* vartojamas ir vengiant tapačių skirtingos reikšmės formų – įnagininko (panašiai kaip ir *vaikas prašė tėtį / tėčio pinigų*, pavyzdžiui, sakinyje (57)). Aiškumo principu grindžiamas ir polinksnio *pagalba* vartojimas pagal jo vietą sakinyje⁴¹: jis, kaip buvo matyti iš pavyzdžių, dažnai eina sakinio aplinkybių (vo. *VP-externe*) ar žymėtose predikato aplinkybių⁴² (vo. *VP-interne*) ir priemonės objekto vietose⁴³. Toks *pagalba* stumia daugiareikšmį įnagininką iš aplinkybių raiškos, taip pat jis kaip turintis mažiau reikšmių, t. y. aiškesnis (an. *transparent*), darosi dažniau tikėtinas ir priemonės objektui reikšti. Konkrečiau kalbant, kuo labiau negyvas (konkretus ar abstraktus) daiktas (gali būti) suvokiamas kaip aplinkybė, o ne kaip objektas, tuo labiau jį būdinga sakyti aplinkybių raiškos būdais – kalbamuoju atveju sinsemantiniu *pagalba*, arba, kitaip: *INSTR > PAGALBA (rašo laišką [KUO? / *KAIP?] rašikliu / *rašiklio pagalba > transportavo [KUO? / KAIP?] specialiu vilkiku / specialaus vilkiko pagalba > privertė judėti [*KUO? / KAIP?] *restauruotu dujų generatoriumi / restauruoto dujų generatoriaus pagalba)*. Tai koreliuoja ir su hierarchiniais *valdiny* > *modifikatorius* ir *objektas* > *aplinkybė* skirtumais (dar plg.: *mojavo skarele / *skarelės pagalba > užėmė vedlio padėtį *tuščiomis dėžėmis / tuščių skardinių dėžių pagalba*). Gyviesiems priemonės ir aplinkybės funkcija nėra tipiška⁴⁴: polinksnis *pagalba* su jais mažai tikėtinas.

Hierarchiniai skirtumai matyti ir tais atvejais, kai *pagalba* įnagininkas siejamas su šio daiktavardžio arba veiksmazodžio *pagelbėti* leksinėmis reikšmėmis (plg.: *Jonas namo grįžo su draugo pagalba / su draugu; Jonas išsigydė su prozako pagalba / su prozaku; Nuo ligų ginsimės su česnakų pagalba / ?su česnakais; Savo veiksmus tikrinsiu tavo kritiško proto pagalba / *(su) tavo kritišku protu)*. Čia

⁴¹ Plg. lenkų kalboje: Hentschel 1998: 191.

⁴² Plačiau apie aplinkybių (modifikatorių) lygmenis žr. Dik (1989: 192t, 206tt; 1997: 225t, 243t). Siūlomą aplinkybių (modifikatorių) skirstymą lietuvių kalboje žr. Holvoet, Pajėdienė (2005), ten pat žr. ir kituose lietuvių gramatikos darbuose pristatomą nuomonių apžvalgą.

⁴³ Apie neutralią ir žymėtą sakinio dalių (netiesioginio papildinio ir aplinkybių) tvarką sakinyje žr. Ambrazas (2006a: 651t).

⁴⁴ „Diese Typizität [d. h. die der instrumentalen Verwendung] läßt sich wiederum allgemein in zwei Verfügbarkeit, Manipulierbarkeit des potentiellen Instruments durch das Agens, das andere ist die Offensichtlichkeit und Direktheit des Effekts des Instruments auf das Patiens“ (Hentschel, Menzel 2000: 5).

daiktavardžio *pagalba* kilmininko komplementu pasakomas (ne)gyvas daiktas atliepia agento funkciją. Matyti hierarchijų *gyvas* > *negyvas* ir *SUPAGALBA* > *PAGALBA* koreliacija: prielinksnio *su* konstrukcijos paprastai vartojamos tada, kai daiktavardžio *pagalba* įnagininkas valdo gyvų daiktų pavadinimų kilmininką; *pagalba* įnagininką, be prielinksnio *su*, dažniau renkamasi su negyvų daiktų pavadinimų kilmininku. Šios konstrukcijos funkciškai yra susijusios su prielinksninėmis *per* ar *su* konstrukcijomis, kuriomis reiškiamas tarpininkas ar komitatyvas. Semantiniu požiūriu jos ne visada gali pakeisti viena kitą – yra opozicinės, nors veikiausiai galimi ir neutralizacijos atvejai. Kitaip sakant, kuo labiau *pagalba* praranda savo konkrečią – pirminę, specifinę ir aiškią – reikšmę⁴⁵ ir tampa (yra) semantiškai talpesnis, t. y. susipina kelios reikšmės, tuo labiau jo vartojimas yra semantiškai motyvuotas ir pagrįstas tame kontekste. Sakinyje daiktavardžio *pagalba* įnagininko konstrukcijomis paprastai reiškiamą predikato aplinkybė – būdas: pastarajai interpretacijai dažnai pagrindo duoda ir kontekste vartojamas būdo reikšmės *kaip*. Jomis yra pasakomos ir kitos – sakinio – aplinkybės (priežastis).

Taigi vienais atvejais *pagalba* įnagininkas vartojamas kaip autosemantinio daiktavardžio forma, kitais – kaip sinsemantinis polinksnis. Tai vaizduoja 1 schema.

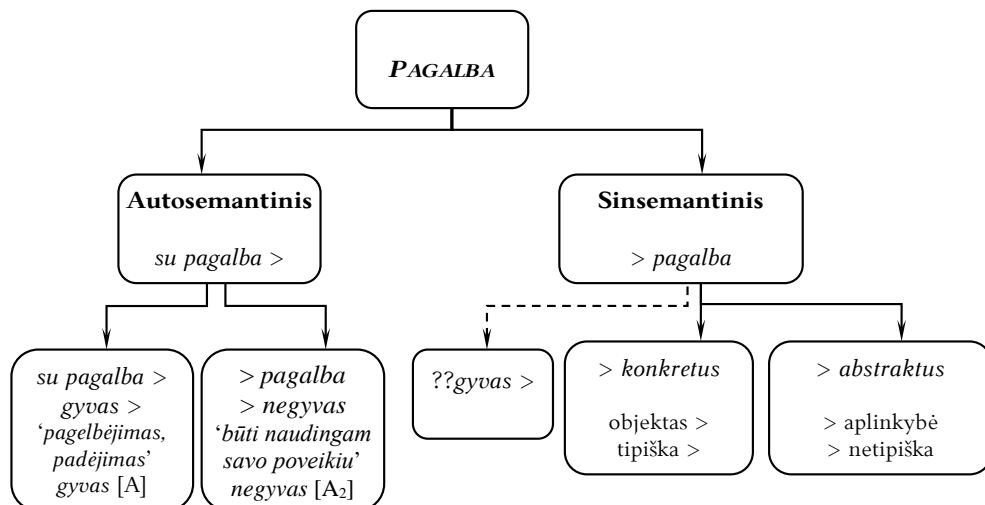
4.2. Remiantis šia schema ir Christiano Lehmanno (A; 2002) graduojama gramatikalizacijos⁴⁶ sąvoka bei jo skiriama kryžmine gramatikalizacijos parametrų klasifikacija (vo. *Kreuzklassifikation*)⁴⁷ (3 lentelė), yra pagrindo kalbėti apie tai, kad dabartinėje lietuvių kalboje polinksnis *pagalba*, matyt, suka gramatikalizacijos keliu.

Konkrečiau kalbant, tai, kad galbūt *pagalba* įnagininkas suka gramatikalizacijos keliu, grindžia kalbamo žodžio reikšmės mažesnis laipsnis (arba semantinės erozijos (vo. *semantische Erosion*, plg. an. *semantic bleaching, attrition*), desemantizacijos didesnis laipsnis), dekategorizacija (pagal Heine (2003: 579)), kohezijos, arba sintagminės priklausomybės didesnis laipsnis (vo. *Kohäsion bzw.*

⁴⁵ „The initial meaning is richer, more specific, it is also more palpable, more accessible to the imagination („anschaulich“) and, in this sense, more concrete“ (Lehmann 2002: 115).

⁴⁶ „Grammaticalization is a process leading from lexemes to grammatical formatives. A number of semantic, syntactic and phonological processes interact in the grammaticalization of morphemes and whole constructions. A sign is grammaticalized to the extent that it is devoid of concrete lexical meaning and takes part in obligatory grammatical rules“ (Lehmann 2002: vii). „Grammaticalization is a process of gradual change, and its product may have different degrees of grammaticality“ (t. p.: 11).

⁴⁷ Plg.: „Grammaticalization is a vector whose variables are six magnitudes which we have here been calling parameters“ (Lehmann 2002: 145).

1 SCHEMA. *Pagalba* hierarchiniai skirtumai

Bindung an andere Zeichen, d. h. Zunahme an syntaktischer Abhängigkeit) (polinksnis *pagalba* su negyvais daiktai), sintagminio paslankumo mažesnis laipsnis (fiksuota *pagalba* kaip polinksnio pozicija), struktūrinės apimties kondensacija (vo. *Kondensierung (Einschränkung) seines Skopus*) (plg. *su mano geriausios draugės nuoširdžia pagalba; su Šiaulių universiteto intelektualine pagalba; su efektyvia česnakų pagalba* vs. **(su) efektyvia Margos pagalba* (plg. (29)); **(su) efektyvia virvių pagalba* (plg. (57)); **(su) efektyvia definicijų pagalba* (plg. (73)), būtinumo didesnis laipsnis⁴⁸ (vo. *Obligatorisierung bzw. Einschränkung der Substitutionsmöglichkeiten*) (plg. diskurso nulemtą ir būtiną polinksnio *pagalba* vartoseną) ir ekstenzija, t. y. vartoseną naujuose kontekstuose (pagal Heine (2003: 579)⁴⁹, an. *extension*). Ekstenzijos pagrindu galima kalbėti apie tai, kad būdo (aplinkybių) raiškos priemonės plečiasi į priemonės (objekto) raišką.

⁴⁸ „Nothing can become obligatory in a grammar which is not also grammaticalized to a certain degree according to the other parameters“ (Lehmann 2002: 127t).

⁴⁹ „Thus, to the extent, that extension, decategorization, and erosion are components of a grammaticalization process, they presuppose desamentization“ (Heine 2003: 580).

3 LENTELĖ. Gramatikalizacijos parametrai (pagal Lehmann A; dar žr. 2002: 110, 146)

Santykio ašis (vo. <i>Relationenachse</i>) Savarankiškas aspektas (<i>Autonomieaspekt</i>) ⁵⁰ /	Paradigminė	Sintagminė
Reikšmės vertė (<i>Gewicht</i>)	Integralumas (<i>Integrität</i>)	Struktūrinė apimtis ⁵¹ (<i>struktureller Skopus</i>)
Kohezija (<i>Kohäsion</i>)	Paradigma (<i>Paradigmatizität</i>)	Susijungimas (<i>Bindung</i>) ⁵²
Paslankumas (<i>Variabilität bzw. Beweglichkeit</i>)	Paradigminis paslankumas (<i>paradigmatische Variabilität</i>)	Sintagminis paslankumas (<i>syntagmatische Variabilität; Stellungsfreiheit</i>) ⁵³

4.3. Panagrinėjus realiosios vartosenos atvejus, matyti, kad tam tikrais atvejais veikiausiai galėtų būti plėstina ir tikslintina norma. Daiktavardžio *pagalba* įnagininkas su gyvus ar negyvus daiktus pasakančiais valdiniais ir prielinksniu su pripažintinas kaip norminis tais atvejais, kai įnagininkas sietinas su šio daiktavardžio arba veiksmažodžio *pagelbėti* leksinėmis reikšmėmis. Atsižvelgiant į tai, kad daiktavardžio *pagalba* įnagininko konstrukcijomis paprastai pasakomos būdo aplinkybės, matyt, darosi tikslinga svarstyti ir naujai vertinti polinksnio *pagalba* vartojimą būdai reikšti.

⁵⁰ „So far we have three aspects of grammaticalization, namely the decrease in weight and variability and the increase in cohesion“ (Lehmann 2002: 109). „Das Gewicht des Zeichens, d. i. sein Umfang, der es zu Opposition und Kontrast zu anderen Zeichen befähigt. In dem Maße, in dem die Kohäsion eines Zeichens zunimmt, nehmen seine Variabilität und sein Gewicht ab.“ (Lehmann A).

⁵¹ „The syntagmatic weight or structural scope of a grammatical means is the structural size of the construction which it helps to form. [...] The structural scope of a sign decreases with increasing grammaticalization“ (Lehmann 2002: 128).

⁵² „The syntagmatic cohesion or bondedness of a sign is the intimacy with which it is connected with another sign to which it bears a syntagmatic relation“ (Lehmann 2002: 131).

⁵³ „The syntagmatic variability of a sign is the ease with which it can be shifted around in its context. In the case of grammaticalized sign, this concerns mainly its positional mutability with respect to those constituents with which it enters into construction. Syntagmatic variability decreases with increasing grammaticalization“ (Lehmann 2002: 140).

ŠALTINIAI

DLKT – *Dabartinės lietuvių kalbos tekstynas*, sud. Kauno Vytauto Didžiojo universiteto Kompiuterinės lingvistikos centras (prieiga internete <http://donelaitis.vdu.lt>).

LKŽe – *Lietuvių kalbos žodynas*, elektroninis variantas. Redaktorių kolegija: Gertrūda Naktinienė (vyr. red.), Jonas Paulauskas, Ritutė Petrokienė, Vytautas Vitkauskas, Jolanta Zabarskaitė. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2005 (prieiga internete <http://www.lkz.lt>).

DLKŽe – *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*: elektroninis variantas, vyr. red. Stasys Keinys. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2011 (prieiga internete <http://dz.lki.lt>).

LITERATŪRA

Ambrasas Vytautas 2006: *Lietuvių kalbos istorinė sintaksė*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.

Ambrasas Vytautas, red., 2006a: *Dabartinės lietuvių kalbos gramatika*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.

Bartels Hauke 2005: *Dativ oder Präposition: Zur Markierungsvariation im Kontext adjektivischer Prädikate im Deutschen, Russischen und Polnischen*. Oldenburg [= *Studia Slavica Oldenburgensia* 12].

Comrie Bernd 1989: *Language Universals and Linguistic Typology. Syntax and Morphology*, 2 edition. Oxford: Basil Blackwell Basil Blackwell.

Croft William 1990: *Typology and Universals*. Cambridge etc.: Cambridge University Press.

Croft William 2012: *Verbs: Aspect and Causal Structure*. Oxford: Oxford University Press.

Dik Simon C. 1989: *The Theory of Functional Grammar* 1. Berlin etc.: Mouton de Gruyter.

Dik Simon C. 1997: *The Theory of Functional Grammar* 1. Berlin etc.: Mouton de Gruyter.

Dixon Robert M. W. 1979: Ergativity. – *Language* 55(1), 59–138.

Givón Talmy 1984: *Syntax. A functional–typological introduction* 1. Amsterdam; Philadelphia: John Benjamins.

Heine Bernd 2003: Grammaticalization. – *The handbook of historical linguistics*, eds. Brian D. Joseph, Richard D. Janda. Oxford: Blackwell, 575–601.

Hentschel Gerd 1992: *Konstanten der Kasusvariation. Zum Nominativ–Instrumental– und Akkusativ–Genitiv–Wechsel im Russischen*. Habilitationsschrift. Göttingen (rankraštis).

Hentschel Gerd 1998: Sekundäre Präpositionen, primäre Präpositionen, Kasus: *przy pomocy, za pomocą, z pomocą* und ihre funktionalen Aquivalente. – *Funktionswörter im Polnischen*, Hrsg. Rainer Grübel, Gerd Hentschel. Oldenburg [= *Studia Slavica Oldenburgensia* 1], 155–194.

Hentschel Gerd 2001: Dative or prepositional marking of noun phrases in the context of Russian adjectival experiential predicates. – *Variierende Markierungen von Nominalgruppen in Sprachen unterschiedlichen Typs*, Hrsg. Winfried Boeder, Gerd Hentschel. Oldenburg [= *Studia Slavica Oldenburgensia* 4], 171–200.

Hentschel Gerd, Menzel Thomas 2000: Zum Ausdruck der Instrumentalität im Russischen: Instrumental des Instruments oder präpositionale Fügung. – *Slavische Sprachwissenschaft und Interdisziplinarität* 6, Hrsg. Gerd Freidhof, Holger Kuße, Franz Schindler. Frankfurt (= *Specimina Philologiae Slavicae* 129), 89–109.

Holvoet Axel, Pajėdienė Jūratė 2005: *Aplinkybės ir jų tipai*. – *Gramatinių funkcijų tyrimai*, red. Axel Holvoet, Rolandas Mikulskas. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas (= *Lietuvių kalbos gramatikos darbai* 3), 93–116.

Kniūkšta Pranas, par., 2000: *Kanceliarinės kalbos patarimai*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.

Lehmann Christian 2002: *Thoughts on grammaticalization*. Second, revised edition. Erfurt: Seminar für Sprachwissenschaft der Universität (Arbeitspapiere des Seminars für Sprachwissenschaft der Universität Erfurt).

Lehmann Christian A: Grammatikalisierung. – http://www.christian-lehmann.eu-/ling/ling_theo/index.html?http://www.christianlehmann.eu/ling/ling_theo/grammatikalisierung.php

Mikulėnienė Danguolė, sud., 1991: *Kaip nereikia kalbėti*. Vilnius: Mokslo.

Miliūnaitė Rita, sud., 2003a: *Kalbos patarimai 2: Sintaksė: linksnų vartojimas (S1)*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.

Miliūnaitė Rita, sud., 2003b: *Kalbos patarimai 2: Sintaksė: prielinksnių ir polinksnių vartojimas (S2)*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.

Paulauskas Jonas, red., 2001: *Frazeologijos žodynas*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.

Paulauskienė Aldona 1989: *Gramatinės lietuvių kalbos vardažodžio kategorijos*. Vilnius: Mokslo.

- Paulauskienė Aldona 1994: *Lietuvių kalbos morfologija: Paskaitos liuanistams*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
- Piesarskas Bronius 2007: *Didysis anglų-lietuvių kalbų žodynas*. Vilnius: Alma littera.
- Silverstein Michael 1976: Hierarchie of features and ergativity. – *Grammatical categories in Australian languages*, ed. Robert M. W Dixon. Canberra, 112–171.
- Slišienė Nijolė 1986: Lietuvių kalbos veiksmažodžių valentingumas ir sintaksinė klasifikacija. – *Lietuvių kalbotyros klausimai* 25, 45–96.
- Slišienė Nijolė 1994: *Lietuvių kalbos veiksmažodžių junglumo žodynas 1*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
- Slišienė Nijolė 1998: *Lietuvių kalbos veiksmažodžių junglumo žodynas 2(1)*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
- Slišienė Nijolė 2004: *Lietuvių kalbos veiksmažodžių junglumo žodynas 2(2)*. Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla.
- Šukys Jonas 1998: *Lietuvių kalbos linksniai ir prielinksniai: vartosena ir normos*. Kaunas: Šviesa.
- Timberlake Alan 1986: Hierarchies in the Genitive of Negation. – *Case in Slavic*, eds. Richard D. Brecht, James S. Levine. 339–359.
- Valeckienė Adelė 1998: *Funkcinė lietuvių kalbos gramatika*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- Valiulytė Elena 1991: Iš sintaksinės sinonimikos (galininkas / įnagininkas). – *Lietuvių kalbotyros klausimai* 29, 148–158.

Desemantization of the Instrumental of the Noun *Pagalba*

SUMMARY

Based on the material from the *Corpus of the Contemporary Lithuanian Language (CCLL)*, the article addresses the instrumental of the noun *pagalba*. Its aim is to discuss the semantics of the instrumental of the noun *pagalba* and its desemantization features. The research shows the correlation of hierarchies *animate* > *inanimate* and *su PAGALBA* > *PAGALBA*.

In cases where the instrumental of the noun *pagalba* is associated with the lexical meanings of the noun or the verb *pagelbėti* and the noun expressing an animate thing

([Hum], [+Anim]) is used as its complement, the constructions of the preposition *su* are usually applied. The instrumental case of *pagalba* without the preposition *su* is usually used with the complement genitive of names denoting inanimate things ([–Anim], [Abstr]) (cf. *Jonas namo grįžo su draugo pagalba / su draugu; Jonas išsigydė su prozako pagalba / su prozaku; Nuo ligų ginsimės su česnakų pagalba / ?su česnakais; Savo veiksmus tikrinsiu tavo kritiško proto pagalba / *(su) tavo kritišku protu*).

There is a tendency to choose a synsemantic posposition *pagalba* requiring the genitive case, which is used with the names of specific things ([–Anim]), (in place of polysemous instrumental) to denote a less typical or indirect instrument. The postposition *pagalba* is often used with the governed word denoting abstract things ([Abstr]) to express the adverbial modifier of manner. The more inanimate (concrete or abstract) thing is (may be) perceived as an adverbial modifier rather than an object, the more commonly it is expressed by means of expression of adverbial modifiers – in the case concerned by means of synsemantic *pagalba* or otherwise: INSTR > PAGALBA (*rašo laišką* [KUO?/*KAIP?] *rašikliu / *rašiklio pagalba* > *transportavo* [KUO?/KAIP?] *specialiu vilkiku / specialaus vilkiko pagalba* > *privertė judėti* [*KUO?/KAIP?] **restauruotu dujų generatoriumi / restauruoto dujų generatoriaus pagalba*). It correlates with hierarchical differences *governed word* > *modifier* and *object* > *adverbial modifier* (cf. *mojavo skarele / *skarelės pagalba* > *užėmė vedlio padėtį *tuščiomis dėžėmis / tuščių skardinių dėžių pagalba*). The function of an instrument and an adverbial modifier is not typical of animate things: the postposition *pagalba* is little likely with them.

The choice of constructions with *pagalba* can be explained by the principles of language economy and clarity: a tendency to express oneself as briefly and clearly as possible, i.e. in a reduced manner.

Based on the graded concept of grammaticalization and the cross-classification of grammaticalization parameters (German *Kreuzklassifikation*) proposed by Christian Lehmann (2002), there is a reason to speak about the postposition *pagalba* shifting towards grammaticalization in the contemporary Lithuanian language.

Įteikta 2016 m. kovo 15 d.

LORETA VAIČIULYTĖ-SEMĖNIENĖ

Lietuvių kalbos institutas

Petro Vileišio g. 5., LT-10308 Vilnius, Lietuva

loreta.semeniene@gmail.com